

DRIEMAANDELIJKE UITGAVE
van het Kon. Ned. Genootschap voor Munt- en
Penningkunde
en van de Vereniging voor Penningkunst

REDACTIE

J. P. A. van der Vin, A. J. de Koning, J. Berkman

REDACTIE-SECRETARIAAT

J. Schulman, Keizersgracht 448, Amsterdam-C.

ABONNEMENTSPRIJS

voor niet-leden van een der beide verenigingen
f 5.— per jaar

ADVERTENTIES

1/2 pagina f 100.— per jaar

POSTREKENING 260629 t.n.v.

De Geuzenpenning, Amsterdam

DE GEUZEN PENNING

MUNT- EN PENNINGKUNDIG NIEUWS

22e JAARGANG

NO. 1

JANUARI 1972

KEIZERLIJKE INTOCHT

Voor al in de 4e eeuw n.Chr. was het gebruikelijk dat de Romeinse keizers bij plechtige gelegenheden gouden penningen lieten slaan die bestemd waren om aan bevoorrechte personen in de keizerlijke entourage te worden uitgereikt. Deze penningen werden in de keizerlijke muntateliers vervaardigd en vertonen grote gelijkenis met de gelijktijdige voor de gewone omloop bestemde goudstukken; zij zijn echter gewoonlijk zorgvuldiger afgewerkt en het gewicht bedraagt een veelvoud van de normale solidus. Aan de voorzijde vertonen zij het normale keizersportret, aan de keerzijde een bij de gelegenheid passende voorstelling, benevens de gebruikelijke muntsignatuur.

Het hiernaast vergroot afgebeelde stuk in het bezit van het Koninklijk Penningkabinet draagt de beeltenis van keizer Valens met naam en titels: Dominus Noster VALENS Pius Felix AUGUSTUS; hij draagt diadeem en keizerlijk ornaat en een korte scepter in de linkerhand. Op de keerzijde doet de keizer te paard zijn 'blyde incomste' (FELIX ADVENTVS) in een stad, groetend met opgeheven rechterhand.

De penning is blijkens de drie G's van AVGGG in het kz.-omschrift geslagen tijdens de gemeenschappelijke regering van Valentinianus I (364-375), zijn broer Valens (364-378) en zijn oudste zoon Gratianus (367-382). De vorm van het muntteken van Trier (SMTR) maakt het mogelijk het stuk te dateren in de jaren 367-369. Aangezien dit type alleen te Trier geslagen is, kan gedacht worden aan uitgave in de winter van 367/8 ter gelegenheid van de intocht van Valentinianus en zijn collega's te Trier, waar hij zijn hoofdkwartier vestigde voor de oorlog tegen de Alamannen. Valens zelf heeft hier overigens nauwelijks geresideerd: hij nam het opbevel over de legers in het oosten van het

Rijk op zich en sneuvelde in 378 in de grote Romeinse nederlaag tegen de Gothen bij Adrianopel.

Een parallelstuk met de kop van Valentinianus wordt bewaard in het Penningkabinet te Parijs. Of, overeenkomstig het in deze periode heersende gebruik om tegelijk munten met de portretten van alle tezamen regerende keizers te slaan, ook exemplaren met de kop van de jeugdige Gratianus zijn uitgegeven, is onbekend.

H.E.v.G.

FRIEDRICH C. J. WEVERS

en zijn Penningkunst

Een leven vol tegenstellingen, werk vol tegenstellingen...

Eéns overdag rijksambtenaar, maar 's avonds beukend en hakkend bezig met staal, met marmer, met halfedelsteen en wat niet al. Bezig met zijn Kunstuitingen, die zelf óók alweer vol tegenstellingen zijn. Tegenstellingen in de totaliteit van hun verschijningsvorm; penningen tegenover staalplastieken, betonreliëfs tegenover pentekeningen in olieverf. Tegenstellingen in de unieke uitingen zelf. Een voorbeeld daarvan is de door de Vereniging voor Penningkunst voor haar leden uitgegeven penning 'Hoekig - Rond', waarvan Wevers zelf zegt:

'De kubistische vazen heb ik in 1965 in Wenen met hamer en beitel uitgehakt in staal, in positiefsnede. Kenmerkend voor mijn medailles is het zeer lage reliëf. Op de voorzijde van deze medaille heb ik twee vazen kubistisch verbeeld. Met de achterzijde heb ik trachten aan te tonen, dat de tegenstellingen hoekig (voorzijde) en rond (achterzijde) eenvoudig en probleemloos in één compositie kunnen worden verwezenlijkt. Om dat te verduidelijken heb ik asymmetrisch een cirkel op de achterzijde aangebracht.' Fried Wevers (32) woont in Amersfoort, Verdieweg 407, werd geboren te Odijk, doorliep de Kunstacademie ARTIBUS in Utrecht en studeerde beeldhouwen en medailleren onder Prof. Ferdinand Welz aan de Akademie für bildende Kunst te Wenen. Hij exposeerde in talrijke plaatsen in binnen- en buitenland.

Hij stelt: 'Als het kleine goed is, is het grote ook goed.' 'Kunst is een volkomen concreet geworden emotie.' en 'Als je iets maakt, moet je altijd tegenstrijdigheden zoeken'.

Dat laatste doet hij zelf de laatste tijd ook weer heel duidelijk, waar hij zich geworpen heeft op het maken van mobielen, die zijn: beweging in Kunst en Kunst in beweging tegelijkertijd, met licht, geluid en beeld als componenten. Gevormd uit metalen. Beheersend een vrij grote ruimte, zoals het 'Buizenorgel' een hele wand beslaat in de woonkamer, zoals het beeld 'Groeï' een dominerende plaats inneemt in de dorpskern Odijk in de gemeente Bunnik.

Op kleiner schaal, maar niet minder indringend, zal een penning ons beroeren via de tastzin. Een medaille dient eens door de hand omvat te worden, met de vingers omsloten. In de hand manifesteert de penning zijn bedoeling, in de hand, die bij het bepalen van het formaat toch de belangrijkste rol speelt! Die kleine compositie, die volgens de traditie bij benadering door een cirkelvorm wordt begrensd, laat ons voelen, maakt ons duidelijk via de tastzin, wat het wezenskenmerk is van de medaille: de tweezijdigheid met op beide zijden reliëf.

Speelt met zijn penning en Wevers 'zegt' u, wat hij ermee voor had bij het maken.

En met Kokoschka, de grote Oostenrijker, zijn grote voorbeeld, zegt deze wellicht enige 'Akademisch' gevormde Medailleur in Nederland: 'Mensen weten niet wat ze zien, je moet ze leren zien'.

Welnu: Neemt zijn penning ter hand en 'Ziet'.

K. H. Heins

MUNTVONDST TE FEERWERD

Bij aanleg van een gasleiding onder de vloer van een der woonkamers van de boerderij 'Langeveld' onder Feerwerd (gem. Ezinge), werden op 27 en 28 oktober 1971 door de heren A. van der Heide en H. Hoen, resp. wonend in Beetsterzwaag en Nijbeets, 614 gouden munten gevonden. Deze werden voor het grootste gedeelte in twee kruikjes van Rijnlands steenwerk aangetroffen. Enkele echter waren vooral ten gevolge van dierlijke activiteit daar buiten terechtgekomen en gaven bij hun ontdekking aanleiding tot nader speurwerk, met bovengenoemd resultaat. De beide vindsters en hun vertrouwensman, de heer mr. H. J. Moltmaker, directeur van het P.T.T.-kantoor te Drachten, enerzijds en de eigenaar van de grond, de N.V. Verenigde Steen-, Pannen- en Draineerbuizenfabrieken te Groningen met als directeuren de

heren F. Kwant en F. S. van der Ploeg anderzijds, meldten de vondst aan het Biologisch-Archaeologisch Instituut. Bij een van 8-10 november uitgevoerd na-onderzoek kon worden vastgesteld, dat de beide kruikjes oudtijds binnenshuis in de onmiddellijke nabijheid van de haard waren ingegraven. Bovendien werden in deze omgeving nog 34 munten geborgen, zodat het totaal van de muntschat op 648 goudgulden kwam. De jongste munt dateert van 1527. Alle munten tonen vrij duidelijke sporen van gebruik, zodat aangenomen moet worden dat het geld op zijn vroegst in de dertiger of veertiger jaren van de 16e eeuw begraven werd.

Om deze redenen en vanwege het feit, dat de vindplaats voormalig bezit van de Cistercienserabdij te Aduard was, is het aantrekkelijk te veronderstellen dat de reden voor verberging gezocht moet worden in de destijds heersende opstand van de pachters tegen hun landheer. De kloosterkroniek verhaalt, dat de abt zelfs door het wereldlijk gerecht gemachtigd werd, als straf voor hun ongehoorzaamheid, van iedere meier het beste paard en het kostbaarste gouden voorwerp in beslag te nemen. Anderzijds pleit de strenge selectie, die bij het samenstellen van de collectie betracht is, hier misschien weer tegen.

De beide eigenaren van de vondst kwamen onderling tot een vergelijk, waarbij de N.V. Verenigde Steenfabrieken tegen de door Jacques Schulman N.V. getaxeerde waarde de volle eigendom verwierf. Deze transactie kwam vooral – en in het bijzonder op deze wijze – tot stand omdat beide partijen het wenselijk vonden dat getracht zou worden de vondst voor de gemeenschap en de provincie Groningen te behouden. De Verenigde Steenfabrieken hebben dan ook de schat het Groninger Museum tegen taxatiewaarde – ca. f 50.000,— – aangeboden.

J. W. Boersma

Merkwaardigerwijze bestaat de schat bijna uitsluitend uit twee muntsoorten: Philipsgulden van de Bourgondische Nederlanden geslagen tussen 1496 en 1519 en Duitse goudgulden uit de periode ca. 1480-1527. Andere soorten die

in schatten uit dezelfde periode dikwijls in aanzienlijke aantallen plegen voor te komen zijn niet of nauwelijks vertegenwoordigd. Van de Bourgondische Nederlanden ontbreken zowel munten geslagen voor 1496 als stukken van de emissie 1520 – hoewel de Duitse guldens tot 1527 doorlopen – geheel. Luik, Utrecht en Gelre zijn, ondanks een omvangrijke muntslag in deze periode, ieder slechts met één stuk vertegenwoordigd. Uit Engeland komt één enkele angel, Franse kronen, Spaanse of Hongaarse dukaten worden in het geheel niet aangetroffen.

Zonder enige twijfel moet deze beperking tot twee courante soorten door degene die het geld bijeen gebracht en weggestopt heeft, opzettelijk tot stand gebracht zijn. Welke reden hem ertoe bewogen heeft de andere soorten, die hem evengoed in handen gekomen moeten zijn en die eveneens als wettig betaalmiddel waren toegelaten, uit te sluiten is voorschands niet duidelijk. Bij een voorlopige inventarisatie werden de volgende munten geregistreerd:

519 Nederlandse Philipsguldens. Deze muntsoort werd in 1496 ingevoerd en in de verschillende gewesten met dezelfde beeldenaar, doch licht uiteenlopende omschriften geslagen. De munten dragen tot 1506 de naam van aartshertog Philips de Schone: Brabant (Antwerpen) 141 + 1 halve; Brabant (Maastricht) 5, Vlaanderen 97, Holland 114 en Namen 4. Na diens dood wordt de muntslag ongewijzigd voortgezet tot 1519; slechts wordt de naam van Philips vervangen door de aanduiding 'munt van de aartshertog', d.w.z. de minderjarige Karel V: Brabant (Antwerpen) 107 + 1 halve, Brabant (Maastricht) 4, Vlaanderen 10, Holland 35.

124 Duitse goudguldens, alle voorzien van uiteenlopende beeldenaars, doch van hetzelfde gewicht en gehalte. Zij stammen uit de volgende vorstendommen en steden: aartsbisdom Keulen 13, aartsbisdom Mainz 5, keurvorstendom Palts 1, koninklijke munt te Frankfurt 17, koninklijke munt te Nördlingen 13, koninklijke munt te Bazel 1, stad Keulen 4, hertogdom Gulik-Berg 6, markgraafschap Baden 4, stad Metz 1, stad Zürich 1, stad Konstanz 1, graaf-

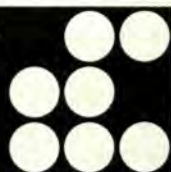
schap Tirol 5, markgraafschap Brandenburg (in Franken) 38, stad Neurenberg 5, hertogdom Saksen 6, hertogdom Silezië-Münsterberg 1, stad Hamburg 1, bisdom Osnabrück 1.

5 andere munten: 2 Utrechtse guldens, 1 Gelderse rijderguldens, 1 Luikse gulden en 1 Engelse angel.

Vaststellen van het jaar van verberging is bij de eigenaardige samenstelling bijzonder moeilijk. Het valt in ieder geval na 1527, jaartal van de jongste Duitse goudguldens. Omdat echter deze soort na ca 1525 nog slechts zeer spaarzaam geslagen werd en andere later geslagen typen opzettelijk geweerd zijn, kan de verberging geruime tijd later liggen. Daar ook de jongste munten blijkens de slijtage geruime tijd in omloop geweest moeten zijn, ligt een afsluiting van de schat 10 à 20 jaar na 1527 voor de hand.

H.E.v.G.

BUITENLANDS NIEUWS

Het is jammer dat maar enkele Nederlandse kunstenaars en penningverzamelaars de gelegenheid hebben aangegrepen om een F.I.D.E.M.-congres mee te maken, nu dit zo dicht bij de Nederlandse grens gehouden werd (Keulen, 14-20 september). Het volgende congres komt in 1973 in Helsinki.

Degenen die er waren hebben genoten van de prettige sfeer die deze congressen altijd kenmerkt. De meerderheid van de deelnemers bestaat uit kunstenaars. Daartussen bewegen zich penningfabrikanten, verzamelaars en museumconservatoren uit Oost- en West-Europa en andere werelddelen. Men legt contacten tijdens ontvangsten en excursies, museum- en atelierbezoek. In vrije uren komen de deelnemers elkaar tegen op de tentoonstelling van moderne penningen die ter gelegenheid van ieder congres georganiseerd wordt en nog enkele maanden erna geopend blijft.

Brussel 1824 en 1830

Sommige landen, zoals Frankrijk, België of Italië, zenden altijd een groot aantal penningen, die een overzicht geven van de productie van de laatste jaren, zonder op de artistieke kwaliteit te letten. Deze inzendingen maken dan ook een weinig homogene indruk. In andere landen, b.v. Polen, Tsjecho-Slowakije, Zweden, Spanje en ook in Nederland streeft men ernaar alleen penningen in te zenden die een bepaald artistiek niveau hebben. Voor de Nederlandse inzending hadden 21 kunstenaars 54 penningen beschikbaar gesteld. Bijna alle exemplaren werden voor de eerste keer geëxposeerd. De catalogus kan nog nabesteld worden bij Friedrich Stuhlmüller, 2000 Hamburg 76, Alter Teichweg 10 (prijs DM 10,—).

Er werden 9 voordrachten met lichtbeelden over penningkunst gehouden, o.a. over de invloed van Duitse emigranten op de Amerikaanse penningkunst (door Elvira Clain Stefanelli), moderne Franse penningen (door Joseph Jacquiot), Duitse penningen, van Jugendstil tot expressionisme (door Joachim Dutow), Tsjechische penningen in Jugendstil (door Václav Procházka). Alleen de laatste lezing was speciaal voor dit congres en dit publiek voorbereid. Alle andere waren kennelijk al eens eerder als avondvullende voordracht voor een heel ander publiek gehouden. De organisatoren van deze congressen weten nooit van te voren hoeveel lezingen er gehouden zullen worden en hoe lang ze zullen duren (bijna altijd veel te lang). Misschien zou op dit punt verbetering mogelijk zijn zonder dat afbreuk wordt gedaan aan de informaliteit, ook in de organisatie, die de F.I.D.E.M.-congressen een bijzondere charme geeft.

G.v.d.M.

BINNENLANDS NIEUWS

FALSE LEEUWENDAALDERS EN DUKATEN

Sinds de mededeling in De Geuzenpenning 1971, p. 42-45 zijn nog verschillende andere valse Nederlandse leeuwendaalders in omloop gekomen. Er zijn een aantal nieuwe jaartallen aan de reeks toegevoegd, vermoedelijk vervaardigd door in de moederstempel het jaartal te wijzigen. Zo is de reeds afgebeelde leeuwendaalder van West-Friesland 1636 ook met jaartal 1638 gesignaleerd, die van Utrecht 1649 met jaartal 1647; meer dergelijke verschillen in jaartal kunnen eveneens bestaan. Enkele nieuw verschenen typen worden hierbij afgebeeld. Ook halve leeuwendaalders van hetzelfde soort zijn te voorschijn gekomen, o.a. met het onbestaanbare jaartal Holland 1576. De vervalsingen zijn thans nog moeilijker te herkennen dan aanvankelijk, omdat zowel de rand als het oppervlak van opzettelijke beschadiging voorzien is om de stukken oud te laten lijken.

Naast de reeds eerder genoemde dukaten van Brussel 1824-1830, waarvan hierbij enkele afbeeldingen, zijn ook moderne falsificaties van provinciale gouden dukaten uit de laatste jaren van de 18e eeuw aangetroffen. Zij schijnen alle met stempels afgeleid van dezelfde moederstempel vervaardigd te zijn en dragen de provincieaanduiding TRA of HOL en jaartallen 1794-1797; voorbeelden worden hierbij afgebeeld.

Holland 1589

Holland 1797

Utrecht 1797

West-Friesland 1641

Zeeland 1599

Holland 1576

VERENIGING VOOR PENNINGKUNST

De eerder aangekondigde penning op Dr. Maria Montessori, een gietpenning ter grootte van ± 70 mm naar ontwerp van Mevr. N. J. Jelles-Schepers te Amsterdam, zal, naar het zich laat aanzien, verschijnen als penning 1972 - 1.

Doordat meerdere penninguitgiften tegelijk ter hand genomen werden, kon tijdig een andere penning aan de leden worden toegezonden. Ter begeleiding van die uitgifte treft u elders in dit nummer een artikel aan over de Medailleur Friedrich C. J. Wevers.

De gehele eerste oplage van de penning 'Hoekig - Rond' van Friedrich Wevers werd na het patineren door hem overgedragen aan de Vereniging, waardoor de eindcontrole en de eindverantwoording bij de kunstenaar zijn komen te liggen. Deze gedragslijn zal in het vervolg zoveel mogelijk gevolgd worden.

Enige tijd geleden werd de leden een ledenlijst toegezonden. Dit zal - zo mogelijk - met tussentijden van enkele jaren herhaald worden.

De uitgifte van de catalogus van Verenigingspenningen moet helaas nog weer op zich laten wachten, ten gevolge van gerezen moeilijkheden bij uitvoering en financiering.

Het aantal binnengekomen adhesiebetuigingen met de overwogen uitgifte van fotokaarten van penningen van de Vereniging is nog niet van dien aard, dat een definitief besluit kon worden genomen.

Mocht u toch mapjes kaarten wensen als t.z.t. tot uitgifte kan worden besloten, wilt u dat dan s.v.p. per omgaande laten weten aan het secretariaat: Notweg 21, Bergen (N.H.)?

De contributie bedraagt (inclusief het abonnement op De Geuzenpenning) voor 1972 nog minimaal f 30,- en wordt gaarne in het eerste kwartaal van 1972 tegemoetgezien door storting of overschrijving op Giro 96820, t.n.v. de Vereniging voor Penningkunst te Bergen (N.H.).

K.H.

KON. NED. GENOOTSCHAP VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE

De najaarsvergadering in Culemborg op 23 oktober 1971 werd bijgewoond door ongeveer 60 leden.

De voorzitter opent om 11.15 uur de vergadering. In het bijzonder heet hij welkom de burgemeester van Culemborg, drs. P. J. Hermans, in wiens stadhuis gastvrijheid wordt genoten. De overleden leden H. Glück uit Stockholm, J. H. Menger uit Maastricht en Dr. J. H. den Hartogh uit Kesteren, en Mr. G. W. A. de Veer worden met enkele ogenblikken stilte herdacht. De voorzitter deelt mede dat de secretaresse wegens een verblijf in het ziekenhuis verhinderd is de vergadering bij te wonen. Op voorstel van één van de leden besluit de vergadering haar nog dezelfde dag door middel van bloemen te groeten.

De notulen van de vergadering op 26 juni worden behoudens een kleine wijziging - onder dankzegging aan de secretaresse - goedgekeurd. De voorgestelde nieuwe leden H. A. Engelkens te Rotterdam; H. de Goede te Zolder/Bolderberg; J. W. Huijsmans te Wassenaar; Mr. J. C. W. M. Huijsmans te Wassenaar; T. Kuik te Kampen; A. van Pol te Sint Odiliënberg; mevr. J. Sneep-Piek te Goudswaard; G. A. van Spanje te Roermond; en B. P. Verberne te 's-Gravenhage worden zonder discussie als lid aanvaard.

Ook het voorstel tot verhoging van de contributie van f 25,- tot f 35,- met ingang van 1 januari 1972 wordt zonder enige discussie aanvaard.

Naar aanleiding van de opmerking van de heer J. Schulman of het entreegeld van f 2,50 niet moet worden verhoogd, ontstaat een discussie. De penningmeester en de heer Leyten menen dit te moeten ontraden en denken eerder aan afschaffing onder meer om de toetreding van nieuwe leden te vergemakkelijken. De heren Ten Cate en Beuth wijzen erop dat nieuwe le-

den ook de na hun toetreding verschijnende jaarboeken over oude jaren ontvangen. De heer Van Gelder deelt ter informatie mede dat het entréegeld destijds is ingevoerd ter bestrijding van de kosten van het toezenden van de statuten. De vergadering besluit dit punt aan te houden tot de voorjaarsvergadering in 1972. Bij het punt bestuursmededelingen komen de volgende punten aan de orde. De voorzitter deelt mede, dat de heer Berkman namens het Genootschap is toegetreden tot de redactie van De Geuzenpenning.

Voorts brengt hij in herinnering dat zich reeds ten tijde van de voorjaarsvergadering een ontwikkeling aftekende dat een aantal verzamelaars die zich niet thuis voelen in het Genootschap, zich willen verenigen in een vereniging van liefhebbers van munten. In de Kring Kampen is het plan ontstaan een blad op te richten. Als de leden zich daarop willen abonneren, is dat naar zijn mening een eigen vrije zaak voor hen. Uiteraard is er steeds critiek op de inhoud van De Geuzenpenning mogelijk. Het is moeilijk iedereen te contenteren. Toch ziet hij deze ontwikkeling niet als een gevaar.

De voorzitter leest de brief die de N.V. van Kempen en Begeer aan het Genootschap heeft geschreven in antwoord op een brief van ons waarin bezwaren werden geuit tegen de gouden naslagen van oude munten. Hij betwist de stelling van genoemde N.V. dat het onderscheid altijd duidelijk zou zijn. Zolang er geen wet is die zulke praktijken verbiedt, kunnen wij weinig uitrichten. De heer Puister deelt mede dat de door het bestuur ingestelde commissie, die tot taak heeft te bestuderen hoe tegen deze praktijken zou kunnen worden opgetreden, overleg heeft gevoerd met ambtenaren van het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk. Hoewel men daar begrip had voor onze problemen, leidde dit overleg tot de conclusie dat zulks toch meer lag op het terrein van het Ministerie van Justitie. Bij dit overleg kwam nl. naar voren dat een algemeen optreden tegen imitaties c.q. vervalsingen op allerlei gebieden (antiek, schilderijen etc.) weinig kans van slagen bood. Men zou meer kans van slagen hebben indien men zich zou beper-

pen tot het optreden tegen malversaties ten aanzien van voorwerpen die van overheidswege zijn gemaakt. Ter voorbereiding van een gesprek met het Ministerie van Justitie, welk gesprek tegen het einde van 1971 is gepland, zal de commissie een nota opstellen. De heer Van den Brandhof deelt mede dat hem is gebleken dat Justitie bereid zou zijn om op te treden tegen falsificaties/imitaties van alle munten die geslagen zijn tijdens het koninkrijk. Men zou overwegen een vervolging in te stellen wegens het verhandelen etc. van imitaties van gouden tientjes. De heer Puister zou toch gaarne zien, dat ook voor 1813 geslagen munten daarbij zouden worden betrokken. De heer Schulman vraagt alle leden om deze imitaties etc. te boycotten. Daartoe ware b.v. ook een oproep te plaatsen in De Geuzenpenning. De heer Beuth stemt daarmee in, doch dan zouden alle veilinghouders zulks ook moeten doen. De heer Schulman antwoordt dat daartoe reeds besprekingen gaande zijn.

De voorzitter deelt mede dat een Amerikaans lid heeft gevraagd of het Jaarboek voortaan tweetalig zou kunnen verschijnen. Mede met het oog op de kosten wordt zulks afgewezen. De vergadering gaat daarna accoord met een voorstel van de voorzitter om de voorjaarsvergadering te doen plaats vinden op 17 juni 1972 in Gouda.

Het Jaarboek 1969/1970 zal vermoedelijk in de tweede helft van januari 1972 verschijnen. Het wordt een dubbel-nummer dat dikker dan normaal is.

Bij de rondvraag deelt de heer Beuth mee dat hij een positieve reactie heeft ontvangen van een vooraanstaand Duits taalkundige over zijn suggestie om de toekomstige Europese munt Phoenix te noemen. De commissie voor Europese taalproblemen zal rekening houden met deze suggestie.

De heer Schulman stelt voor dat er in verschillende plaatsen van ons land werkgroepen zouden worden gesticht met het doel monografieën of artikelen te schrijven over bepaalde onderwerpen. De heer Van Gelder vindt dit een heel gezond idee. In Den Haag is er reeds een klein werkgroepje dat zich bezig houdt met

de Haagse penningen. Het bestuur zou b.v. bepaalde opdrachten moeten verstrekken. De voorzitter zal dit gaarne in overweging nemen. Het lijkt hem het beste om deze gedachte eerst ter sprake te brengen in de redactie en daarna door te spelen aan het bestuur.

De heer Van Gelder vestigt de aandacht op de pas geopende historische afdeling van het Rijksmuseum. In deze expositie is een belangrijke plaats ingeruimd voor de penningen. Het verdient wellicht aanbeveling dat wij ter gelegenheid van een komende vergadering een bezoek brengen aan deze vernieuwde afdeling. Mevrouw Schulman vraagt of de in een vorige vergadering benoemde leden zich willen voorstellen. Voorzover deze aanwezig zijn, geschiedt zulks.

Voor de lunch vertelt daarna de burgemeester iets over de geschiedenis van de stad Culemborg en over het stadhuis. Onder zijn leiding en onder leiding van de heer De Vor wordt dit stadhuis daarna bezichtigd.

Na de lunch houdt de heer Van der Wiel een korte inleiding over de heren van Culemborg, waarna de heer Van Gelder iets vertelt rond de in Culemborg geslagen munten van de Staten der Ommelanden en van graaf Floris I van Culemborg. Afbeeldingen van deze munten worden aan de aanwezige leden rondgedeeld. Vervolgens bezoeken de leden de Oudheidkamer in het Elisabeth Gasthuis, het huis van Jan van Riebeeck en de Hervormde Kerk. In deze kerk wordt eerst een kort overzicht gegeven over de historie van dit gebouw, waarna de leden de kerk bezichtigen onder begeleiding van een bespeling van het grote orgel door de organist van de Hervormde Gemeente.

De dag wordt – zoals gebruikelijk – besloten met een gezellig samenzijn en een diner waarvan circa 20 leden aanzaten.

Wij ontvingen van de heer J. Holleman, Weverstraat 27, Overdinkel, de volgende mededeling:

Destijds heb ik het deel van Van der Chijs over Overijssel herdrukt met behulp van een Xerox-machine. Deze Xerox-herdrukken zijn wat leesbaarheid van de tekst en kwaliteit van de

platen betreft uitstekend. Het enige nadeel van deze kopieën is dat elke fout in het oorspronkelijke werk, dat op houtrijk papier van slechte kwaliteit gedrukt was, mee overkomt.

Het deel Overijssel is inmiddels reeds lang uitverkocht. Gezien echter de grote belangstelling die er nog steeds bestaat, ligt het in mijn bedoeling ook de andere delen te herdrukken, waarbij dat over Overijssel tevens herhaald zal worden. Bij deze nieuwe herdrukken zal 180 grams papier voor de platen en 80 grams papier voor de tekst worden gebruikt. De delen worden geleverd gebonden in half kunstleer. Een vrijblijvende prijsopgave volgt hieronder. Of deze herdruk kan doorgaan hangt af van de belangstelling. De minimale oplage is nl. 25 stuks per deel.

1. De munten der voormalige Graven en Hertogen van Gelderland, *f* 84,—.
2. De munten der voormalige Heeren en Steden van Gelderland, *f* 75,—.
3. De munten der voormalige Heeren en Steden van Overijssel, *f* 79,—.
4. De munten der voormalige Hertogdommen Brabant en Limburg, *f* 84,—.
5. De munten der leenen van de voormalige Hertogdommen Brabant en Limburg, *f* 77,—.
6. De munten der Bisschoppen, van de heerlijkheid en de stad Utrecht, *f* 79,—.
7. De munten van Friesland, Groningen en Drenthe, *f* 99,—.
8. De munten der Frankische- en Duitsch-Nederlandsche vorsten, *f* 79,—.
9. De munten der voormalige Graafschappen Holland en Zeeland, *f* 99,—.

De prijsverschillen worden veroorzaakt door het verschil in omvang van de diverse delen. Prijzen zijn inclusief B.T.W.

EXPOSITIE PROF. J. BRONNER EN ZIJN LEERLINGEN

In de Haarlemse Hallen, de afdeling moderne kunst van het Frans Halsmuseum werd op 25 december j.l. een expositie geopend van de beeldhouwer prof. Jan Bronner en vijftig van zijn leerlingen.

De tentoonstelling, welke wordt gehouden ter gelegenheid van de negentigste verjaardag van prof. Bronner, toont naast beeldhouwwerk een drietal fraaie penningen welke door hem werden vervaardigd en die destijds besproken werden door prof. Esser voor Openbaar Kunstbezit (serie 5 nr. 27).

Prof. Bronner was, evenals zijn opvolger aan de Rijksacademie te Amsterdam prof. V. P. S. Esser, bijzonder stimulerend werkzaam op het gebied der penningkunst.

Het is verheugend dat onder het geëxposeerde beeldhouwwerk van zijn leerlingen een twintigtal penningen getoond wordt.

De tentoonstelling is geopend tot begin februari 1972.

de K.

NUMISMATISCHE KRINGEN

Kring Amsterdam
(Secr.: Keizersgracht 448)

216e bijeenkomst op 27 oktober 1971 — Drs. A. T. Puister sprak over 'De Munten van de Oost-Nederlandse Heerlijkheden'. Ter illustratie van zijn zeer interessant betoog gebruikte hij lichtbeelden, waarbij tegelijkertijd vóór- en achterzijde der munt werden getoond.

217e bijeenkomst op 18 november 1971 — De heer Jacques Schulman hield een nabeschouwing over de veiling, die de Firma Schulman in de week daarvoor gehouden had.

218e bijeenkomst op 15 december 1971 — De heer Lodewijk S. Beuth hield een inleiding over 'De Toekomstige Muntslag in Nederland. Kritiek op het rapport van de Muntcommissie Stevers', waarbij het in 'Economie' verschenen artikel werd voorgelezen.

Kring 's-Gravenhage
(Secr.: Zeestraat 71b)

213e bijeenkomst op 16 september 1971 — Hoofdschotel van de avond vormde een geanimeerde discussie, ingeleid door Dr. van Gelder, over de vraag 'wat is de voorzijde, wat de keerzijde van een munt'. Vele leden namen hieraan deel. Een voor

alle gevallen toepasbare eenvoudige formule bleek echter niet te vinden.

Na de pauze werd Drs. A. T. Puister tot voorzitter gekozen in plaats van Drs. R. Chr. Wolff, die de wens te kennen had gegeven zijn functie neer te leggen. Hem werd in hartelijke bewoordingen voor zijn langdurige leiding dank gezegd.

214e bijeenkomst op 20 oktober 1971 — De heer Lod. S. Beuth gaf een uitvoerige kritische beschouwing van het onlangs verschenen Rapport van de Muntcommissie 1968, betreffende de toekomstige muntslag in Nederland: keuze van de denominaties, metaal en diameter van de munten, van iedere soort aan te maken hoeveelheden.

215e bijeenkomst op 25 november 1971 — Drs. A. T. Puister sprak over 'Munten van de Oost-Nederlandse heerlijkheden' (samenvatting in De Geuzenpenning 1971, blz. 60).

216e bijeenkomst op 15 december 1971 — De heer J. J. M. Hubregtse behandelde de 'Geschiedenis van de Medaille voor Trouwen en Eerlijken Dienst'. Deze medaille wordt sinds 1825 uitgereikt aan beroepsmilitairen beneden de rang van officier die een vastgesteld aantal jaren hebben gediend. In de loop van anderhalve eeuw zijn talrijke verschillende stempels gebruikt, met wijzigingen in de tekening en in de tekst.

Kring Groningen
(Secr.: Hertenlaan 63, Haren Gr.)

135e bijeenkomst op 24 september 1971 — Drs. A. T. Puister uit Wassenaar sprak over 'de munten van de Oost-Nederlandse Heerlijkheden'. De spreker vertelde op boeiende wijze veel bijzonderheden van de munten en het slaan daarvan in deze reeds zolang verdwenen Heerlijkheden. Vele dia's illustreerden zijn interessante lezing.

136e bijeenkomst op 22 oktober 1971 — Dr. H. Enno van Gelder uit 's-Gravenhage sprak op de hem eigen wijze over 'Hagemunten in de 16e eeuw, in het bijzonder de munt te Gorinchem'. Vele dia's belichtten zijn belangwekkend en boeiend betoog.

137e bijeenkomst op 23 november 1971 — De heer J. Schulman uit Amsterdam vertelde eerst vele bijzonderheden van zijn veiling in november jl. en wijdde daarbij vooral aandacht aan de voor munten van het Koninkrijk der Nederlanden behaalde 'top'-prijzen. Daarna ging de heer Schulman over tot zijn door alle leden zo gewaardeerde veiling en verwisselden vele stukken van eigenaar.

138 bijeenkomst op 17 december 1971 — Dr. A. J. Bemolt van Loghum Slaterus uit Amsterdam sprak over 'Penningen van Prins Willem V en zijn tijd'. Aan de hand van prachtige penningen uit zijn verzameling liet de spreker op buitengewoon boeiende wijze de tijd van onze laatste stadhouder, de tijd van Prinsgezinden en Patriotten, voor ons herleven.

Kring Brabant

(Secr.: Le Sage ten Broeklaan 57, Eindhoven)

106e bijeenkomst op 14 oktober 1971 — Dr. H. Enno van Gelder, 's-Gravenhage, sprak over: 'Hagemunten in de 16e eeuw, in het bijzonder de Munt van Gorinchem'. Na eerst de hagemunterij in de loop der eeuwen te hebben aangetoond, sprak Dr. Van Gelder speciaal over de hagemunten van Gorinchem, waarbij een en ander werd verduidelijkt aan de hand van dia's.

107e bijeenkomst op 11 november 1971 — De heer P. W. Meyer, Eindhoven, sprak over: 'De beurs op de penning'. Aan de hand van dia's de historie van de Amsterdamse Beurs, gedocumenteerd met vele penningen.

Kring Limburg

(Secr.: Bonnefantenstraat 4, Maastricht)

107e bijeenkomst op 28 januari 1971. — Ruilbijeenkomst, die matig was bezocht.

108e bijeenkomst op 4 maart 1971. — Jaarvergadering waarop de jaarverslagen van Secretaris en Penningmeester werden goedgekeurd. Ook werd besproken de niet te vermijden verhoging der lidmaatschapsbijdrage.

JACQUES SCHULMAN N.V.

MUNTEN — PENNINGEN — ANTIQUITEITEN
EXPERTISES — VERKOOP — INKOOP — VEILINGEN

Keizersgracht 448 Tel. 23 33 80 - 24 77 21 Amsterdam

ADOLPH HESS A.G., LUZERN

Haldenstrasse 5 - Telephon 224392

MÜNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MEDAILLES - COINS AND MEDALS

MUNTHANDEL HABETS

Munten
Penningen
Medailles

Van Anrooystr. 7.
Geleen
Tel.: 04494-7810

Boeken
Catalogi
Albums

Aanbiedingslijsten sturen wij op verzoek gratis.
Nederlands leverancier Coinholders en accessoires

MÜNZEN UND MEDAILLEN A.G.

Malzgasse 25 - BASEL

Onder leiding van Dr. Erich Cahn, Dr. Herbert Cahn, Pierre Strauss

Belangrijke voorraad munten en penningen uit alle tijdperken en landen
Maandelijks geïllustreerde prijslijsten, gratis op aanvraag

GERHARD HIRSCH

NUMISMATIKER

MÜNCHEN - 2 - PROMENADEPLATZ 10

ANKAUF • VERKAUF • VERSTEIGERUNGEN

MUNTBOEK

van P. VERKADE in reprint. Steeds voorradig. Herdruk naar de originele uitgave van 1848 met de volledige tekst en alle oorspronkelijke afbeeldingen. U kunt een folder aanvragen.

Ook kan men bij ons het prospectus aanvragen voor de reprint van de 3 delen Jac. van Lennep & Jan ter Gouw, De Uithangteekens & Het Boek der Opschriften.

Aankoop van bibliotheken en boeken op het gebied van Geschiedenis, Amsterdam, Volkskunde enz.

Boekhandel JAN TER GOUW, Overtoom 480, Amsterdam-W., tel. 020-16.64.26 b.g.g. 02507-2851.

SPINK

Handelaren in munten en penningen
van alle tijden

By appointment
to Her Majesty The Queen
Medallists

*Uitgevers
van de „Numismatic Circular”
en andere toonaangevende werken
op numismatisch gebied*

SPINK & SON LTD

Gevestigd in 1666

By appointment
to H.R.H. The Duke of Edinburgh
Medallists

KING STREET, St. JAMES'S, LONDON S.W.1
ENGLAND

MONNAIES ET MÉDAILLES - JETONS - SCEAUX - DÉCORATIONS

LIBRAIRE NUMISMATIQUE

EXPERTISES

JULES FLORANGE & CIE

S.A.R.L. - Maison fondée en 1890

17, rue de la Banque - PARIS 2e - Tél. LOUvre 09-32 - R.C. 20475 B.

P. & P. SANTAMARIA

founded 1898

Piazza di Spagna, 35

00187 - ROMA - Italy

(Telephone: 6790416)

COINS
AND
MEDALS

Numismatic Publications

HANS M. F. SCHULMAN

NEW ADDRESS
25 WEST 45th STREET
NEW YORK, N.Y. 10036

THE MOST IMPORTANT FIRM FOR FOREIGN COINS
IN THE UNITED STATES

4—6 Auctions per year at the Waldorf-Astoria Hotel.

Subscriptions: \$ 5.00 per year for all our publications.

Tel: Mu-7-3145

WUI Telex: 62498

Cables: Numatics, N.Y.

Em. BOURGEY

Expert en Médailles auprès du

Tribunal Civil de la Seine

PARIS 9e

7, Rue Drouot

MONNAIES ET MÉDAILLES

**ISRAEL
GOVERNMENT
COINS
AND
MEDALS
CORPORATION
LTD.**

CURRENT COINS
COMMEMORATIVE COINS
STATE MEDALS

World wide subscriber service.

Write for the Company's colorful descriptive publications.

Head Office: 11, Keren Hayesod Street, Jerusalem, Israel.

MEVIUS & HIRSCHHORN INT.
AMSTERDAM

UTRECHTSESTRAAT 33

tel. 66990

Nederlandse en buitenlandse munten,
albums en grote sortering
numismatische literatuur.

UTRECHTSESTRAAT 115

tel. 238968

Bankbiljetten, gouden munten
en een zeer fraaie collectie
Romeinse munten.

Munten- en boekenlijst gratis op aanvraag

A. G. VAN DER DUSSEN

Hondstraat 5, Maastricht
Tel: 04400-15119

Munten, Penningen, Erekenen
en Numismatische Boeken

Prijslijsten worden op verzoek gratis toegezonden

GALERIE DES MONNAIES SA

Bernth Ahlström

Avenue du Lemman 34
1005 Lausanne
Tél. 021.29'66'33/34

Caste Postale 1053
Lausanne. SUISE

MONNAIES

MEDAILLES

Listes de prix illustrées sans frais
Ventes aux enchères

MAISON PLATT S.A.

49 Rue de Richelieu
PARIS I

MONNAIES — MÉDAILLES
JETONS — DÉCORATIONS
LIBRAIRIE NUMISMATIQUE
ANTIQUITÉS ARCHÉOLOGIQUES

LISTES s/DEMANDE

B. A. SEABY LTD.

MUNTEN EN PENNINGEN

Audley House, 10/11 Margaret Street, LONDON WIN 8AT

Uitgevers van:

"SEABY's Coin and Medal Bulletin" - Numismatische artikelen en prijslijsten, 14/— per jaar.

"Roman Coins and their Values" door H. A. Seaby, 1964 Edition, linnen band, 30/—.

"Standard Catalogue of British Coins", Vol I-England, gebrocheerd 14/—, linnen band £ 1.

"Greek Coins and their Values" gebrocheerd 16/—.

RUIMTEVAART OP DE PENNING!

APOLLO XI
BESTELNUMMER 621

APOLLO XII
BESTELNUMMER 629

APOLLO XIII
BESTELNUMMER 630

APOLLO XIV
BESTELNUMMER 632

Muntgoud, poli fond/mat reliëf

Oplage	Afmeting	Gewicht	Prijs
	18½ mm	3,7 gram	f 42,—
	22½ mm	6,5 gram	f 64,—
* 750 stuks	30 mm	13 gram	f 135,—
* 100 stuks	50 mm	50 gram	f 475,—
* 50 stuks	50 mm	90 gram	f 790,—

Zilver, poli fond/mat reliëf

5000 stuks	30 mm	f 18,—
5000 stuks	50 mm	f 39,50
Brons, gepatineerd	50 mm	f 11,75

Prijzen inclusief B.T.W.

Te bestellen bij: Banken, Juweliers, Munthandel, Postzegelhandel, De Grensvisselkantoren of rechtstreeks bij Koninklijke Begeer Voorschoten.

Prijswijzigingen voorbehouden

**Koninklijke Begeer
Voorschoten**

Telefoon 01717-4500

* genummerd, met waarborgcertificaat in luxe etui.

DRIEMAANDELIJKE UITGAVE
van het Kon. Ned. Genootschap voor Munt- en
Penningkunde
en van de Vereniging voor Penningkunst

REDACTIE

J. P. A. van der Vin, A. J. de Koning, J. Berkman

REDACTIE-SECRETARIAAT

J. Schulman, Keizersgracht 448, Amsterdam-C.

ABONNEMENTSPRIJS

voor niet-leden van een der beide verenigingen
f 5.- per jaar

ADVERTENTIES

½ pagina f 100.- per jaar

POSTREKENING 260629 t.n.v.
De Geuzenpenning, Amsterdam

DE GEUZEN PENNING

MUNT- EN PENNINGKUNDIG NIEUWS

22e JAARGANG

NO. 2

APRIL 1972

DE INNAME VAN DEN BRIEL HERDACHT

In de 80-jarige oorlog zijn de Nederlanden het toneel geweest van tal van veldslagen, belegeringen en andere krijgsv verrichtingen. Sommige ervan zijn ook in latere eeuwen tot de verbeelding van het gehele volk blijven spreken. Iedereen heeft gehoord van het turfschip van Breda, het ontzet van Leiden en de slag bij Nieuwpoort.

Een van de beroemde heldenfeiten is ook de bezetting van Den Briel door de Watergeuzen op 1 april 1572. Nu, 400 jaar later, zijn de Brielenaren weer bezig deze gebeurtenis feestelijk te herdenken. Er wordt een gedenkpenning uitgegeven door de 1 Aprilvereniging. Hiermee wordt een nieuwe schakel toegevoegd aan een keten van penningen die gegoten of geslagen zijn ter herinnering aan dit begin van de opstand van de Nederlandse zeesteden.

Allereerst zijn daar de ovale penningen met jaartal 1572. Op de voorzijde staat een degen, rechts ervan 9 penningen en op de punt van de degen een tiende (toespeling op het protest tegen de heffing van de tiende penning), verder aan iedere kant van de tiende penning een oor, links van de degen een fluit en de bril die Alva op de eerste april verloor. Het omschrift luidt: EN.TOV.T.FIDELLES.AV.ROY.1.5.7.2. (de U werd in de 16e eeuw meestal als V geschreven). Deze voorzijde komt voor met twee verschillende keerzijden. In de eerste plaats is er een penning in het Koninklijk Penningkabinet met portret van Philips II naar rechts, met hetzelfde omschrift als de voorzijde, zonder het jaartal (afb. 2). Op de tweede keerzijde (afb. 1) zijn twee edelen te zien. De ene draagt een ovale penning aan een ketting, de andere heeft een kalebas, een symbool van pelgrims of bedelaars (geuzen), aan zijn gordel hangen. Zij staan op het punt elkaar de hand te geven als teken van hun

3a

3b

verbond. Het omschrift, dat een vervolg is op dat van de voorzijde, luidt: IVS QVES. A. PORTER. LA. BESASE. Samen betekenen deze omschriften: In alles trouw aan de koning, tot aan het dragen van de bedelzak toe.

Deze penningen en een aantal ongedateerde draagtekens die tot nu toe als Geuzenpenningen op 1566 gedateerd werden, behoren tot een groep die een stylistische eenheid vormt door de eigenaardige stijl van het portret van Philips II, het lettertype en de decoratieve omlijsting die bij alle hetzelfde is. Bovendien zijn zij door stempelkoppelingen met elkaar verbonden. Misschien zijn zij in 1572 gemaakt, maar waarschijnlijk later. Dit zal echter toch nog wel in de 16e eeuw geweest zijn, of anders in het begin van de 17e eeuw. In een toekomstig artikel in het Jaarboek voor Munt- en Penningkunde zal hier nader op ingegaan worden.

king van de bevrijding van Den Briel uit de Spaanse overheersing. Er schijnt alleen een dankdienst gehouden te zijn. In Vlissingen, dat op 6 april 1572 het Spaanse juk afgeworpen had, is het jubileum echter wel op grootse wijze gevierd. Er zijn 4 verschillende penningen geslagen en op een daarvan wordt ook Den Briel vermeld. Deze penning is gemaakt door Theodoor Victor van Berckel (afb. 3). Op de voorzijde is het borstbeeld van Willem V te zien, geplaatst op een zuil die het opschrift draagt: GUIL.(ielmus) V.PR.(inceps) AR.(ausiae) BELG.(ii) GUB.(ernator) FL.(issingiae) DOM.(inus) VINDICABIT (= Willem V, Prins van Oranje, stadhouder der Nederlanden, Heer van Vlissingen, zal (de vrijheid) handhaven). Het omschrift luidt: PROAVORUM VIRTUTE (= door de dapperheid der voorvaderen). In de afsnede staat: BRIEL. (la) ET FLISS.(inga) JUGO EREPTIS (= Den Briel en Vlissingen aan het juk ontrukkt). Op de keerzijde kijkt een vrouw (volgens de gedrukte verklaring, die bij de penning gegeven werd, de personificatie van Nederland) op naar de hemel waar een boek te zien is dat stralen uitzendt. Achter haar naderen schepen op zee, naast haar staan de wapenschilden van Vlissingen en Den Briel. Aan haar voeten liggen een afgeworpen juk en kluisters. Langs de bovenrand staat het omschrift: VERITAS LIBERAVIT NOS (= de waarheid heeft ons vrijgemaakt); in de afsnede:

2a

2b

In april 1672, toen de oorlog met Frankrijk, Engeland, Munster en Keulen voor de deur stond, had men wel iets anders aan het hoofd dan een herdenking van vroegere oorlogen. Bovendien was men toen nog niet zo ingesteld op dergelijke jubilea. In de 18e eeuw werd dit al anders. In 1772 heeft men in Den Briel echter geen grote feesten aangericht en er zijn ook geen penningen geslagen speciaal ter herden-

4a

6a en 6b

IUB.(ilemus) DOM.(ino) CELEB.(ratae) A(nn)° LIB.(erationis) DUCENTESIM.(o) MDCCLXXII (laat ons de Heer jubelen in het tweehonderdste jaar van de viering van de bevrijding, 1772).

In de 19e eeuw zag men graag terug op het grootse nationale verleden. Het derde eeuwfeest van de inname van Den Briel werd dan ook in 1872 nationaal gevierd, niet alleen in Den Briel. Er zijn vele penningen geslagen en draagtekens voor feestcommissies in verschillende plaatsen, waarvan er hier enkele afgebeeld worden. Zij zijn alle beschreven door Zwierzina

De grote penning (afb. 4) door J. D. Posthumus te Amsterdam heeft het borstbeeld van Willem de Zwijger op de voorzijde. Op de keerzijde vertrappt een vrouw met een vaandel in haar linkerhand het wapenschild van Spanje. Met haar rechterhand houdt zij een lauwerkrans boven het wapen van Den Briel waarachter een speer met vrijheidshoed staat. Op een wimpel die om de speer kronkelt staat: LIBERTATIS PRIMITIAE (= het begin van de vrijheid). De overige omschriften zijn gemakkelijk op de afbeelding te lezen. Uit artistiek oogpunt kan deze penning als mislukt beschouwd worden.

S. de Vries in Den Haag maakte een penning (afb. 5) die op de voorzijde de Nederlandse maagd met vrijheidshoed laat zien, die van de gepersonifieerde Victorie een lauwerkrans ont-

vangt (volgens Zwierzina's beschrijving). Deze gevleugelde overwinning zet haar voet op een kanon. Naast haar staat het wapen van Den Briel, op de achtergrond vaart een schip op zee. Achter de Nederlandse maagd komt de leeuw met de Nederlandse vlag tevoorschijn. Op de keerzijde de wapens van Nederland en Oranje onder een koninklijke kroon. De penning komt voor in brons en ook met oog en ring in zilver. Met zijn verstarde symboliek en

5a

5b

4b

stijve vormgeving is dit een typisch 19e eeuwse herdenkingspenning.

Een weinig spectaculair penninkje werd uitgegeven door de feestcommissie te Amsterdam (afb. 6). J. Elion was de medailleur. De Nederlandse leeuw die zijn kluisters zojuist verbroken heeft wordt omringd door het opschrift: DOOR GODS ZEGEN, ORANJES HULP EN NEDERLANDS EENDRACHT. In een lauwerkrans op de keerzijde het opschrift: 1872 VRIJHEID EN ORDE. Volgens Zwierzina kregen de inschrijvers voor het feest te Amsterdam een exemplaar in verguld koper en werd de penning met oog en hangend aan een rood-wit-blauw lint met oranje strik als draagteken gebruikt door de

7a

7b

feestcommissie van Dordrecht. Deze penning is dan ook allerm minst zeldzaam. Zeer populair waren ook imitaties van en varianten op de bekende geuzenpenning van 1566, gemaakt door Jacques Jonghelinck (afb. 7). Een van die varianten toont de kop van Willem III in plaats van die van Philips II en het omschrift EN TOVT FIDELLES AV ROY slaat dan ook op hem (afb. 8). Het afgebeelde exemplaar is van tin, maar dit draagteken komt ook voor in koper. Hij hangt met een oog en ring aan een rood-wit-blauw lint waardoorheen een oranje lint geschoven is.

Meer grappig dan interessant zijn ook de dunne zilveren op rozetten en linten bevestigde draagtekens waarvan er hier twee afgebeeld worden (afb. 9 en 10). De eerste toont een krijgshaftige watergeus met de prinsevlag in de ene hand, een bijl om de poort van Den Briel open te hakken in de andere. Zijn linkervoet heeft hij op een kanon gezet. Op zijn muts heeft hij een halve maan, het onderscheidingsteken van de watergeuzen. Dit draagteken is bevestigd op een oranje-wit-blauwe rozet. Het tweede exem-

8a

8b

9

plaar is bevestigd op een oranje-wit-blauw lint en geeft een bedeltas weer waarop een bril (Den Briel) gegraveerd is. De tas hangt aan een kousenband met het opschrift: SI NON NOBIS (halve maan) SALTEM POSTERIS (= als het niet voor ons is, dan tenminste voor het nageslacht). De penning die nu in Den Briel uitgegeven wordt is nog niet voor illustratie beschikbaar, maar de heer J. Klok, conservator van het Trompmuseum, heeft een beschrijving ervan gegeven. De voorzijde geeft een verkleinde afbeelding van het zestiende eeuwse stadszegel van Den Briel (de stadspoort) met daaromheen het omschrift: DEN BRIEL - LIBERTATIS PRIMITIAE - 1 APRIL 1572-1972. Op de keerzijde staat alleen een krans. De penning die een diameter heeft van 40 mm is gemaakt door D. A. L. M. Venrooy in Den Bosch. Er zijn 1000 exemplaren in brons geslagen, alleen voor de leden van de 1 Aprilvereniging en 40 exemplaren in zilver. Het eerste exemplaar is op 29 februari aan de Commissaris der Koningin in de provincie Zuid-Holland aangeboden op zijn afscheidsreceptie. G. van der Meer

10

MUNTVONDST WIJK-BIJ-DUURSTEDEN

Reeds sedert enkele jaren wordt door de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek een grootscheepse opgraving uitgevoerd op het terrein van de oude Dorestad, vlak ten noorden van de tegenwoordige stad Wijk-bij-Duurstede. Hoewel de aangetroffen sporen van de oude nederzetting zeer belangrijk zijn en duizenden voorwerpen werden aangetroffen, is de oogst aan munten tot nu toe bijzonder klein geweest. Van de enkele tientallen munten, die alle afzonderlijk zijn aangetroffen, bleek het merendeel nog van Romeinse of laat-middeleeuwse oorsprong; munten uit de bloeitijd van Dorestad, de Merovingische en Karolingische tijd, bleven een uitzondering, al kwamen enkele zeer bijzondere stukken te voorschijn.

Thans is echter voor het eerst een werkelijke schatvondst aan de dag gekomen: 25 zilveren penningen (denarii) uit de tijd van koning Pippijn de Korte (754-768). Zij zijn deels goed bewaard, enkele zijn – zoals speciaal bij Karolingische munten veel voorkomt – sterk aangetast door corrosie; enkele kleine fragmentjes wijzen erop dat de schat oorspronkelijk iets omvangrijker geweest kan zijn. Van de 25 munten vertonen 23 de naam van Pippijn, waarboven of waaronder een francisca of strijdbijl. Reeds vroeger is aannemelijk gemaakt – al is deze hypothese niet onbestreden gebleven – dat

deze munten met strijdbijl te Dorestad zijn geslagen. Deze vondst zou daarvoor een nieuwe bevestiging kunnen zijn. De beide andere stukken stammen uit dezelfde regeringsperiode: één vertoont eveneens de francisca, de andere een stervormig ornament dat wel aan Maastricht is toegeschreven.

Een zo vroeg te dateren vondst van Karolingische denarii is tot nu toe noch in ons land, noch elders in Europa voorgekomen, al zijn munten van dit type wel op verschillende plaatsen afzonderlijk gevonden. De weinige andere vroege vondsten bestaan alle uit munten van Pippijn en van zijn zoon Karel de Grote en zijn dus later te dateren.

H.E.v.G.

EEN SOLIDUS VAN VALENTINIANUS III

Sinds korte tijd ben ik in het bezit van een solidus van Valentinianus III, de laatste belangrijke keizer van het Westromeinse Rijk. Deze munt werd geslagen in Ravenna, zoals de letters R.V. op de keerzijde aanduiden. De keerzijde van deze munt was mij aanleiding om nader studie te maken van de christelijke symboliek die hierop voorkomt. Met Valentinianus III, keizer van 423-455, bevinden we ons in de late nadagen van het Romeinse Rijk. Zijn moeder, de beroemde Galla Placidia, de dochter van Theodosius de Grote, is vele jaren zijn voorged. Hij volgt Honorius, zoon van Theodosius en tevens eerste keizer van het Westen op, als deze kinderloos sterft. Theodosius II, de zoon van Arcadius (Honorius' broer), is keizer van het oosten en zetelt dan in Constantinopolis. Sinds Theodosius de Grote is het Christendom staatsgodsdienst. Geen wonder dat we de christelijke symboliek op de munten zien verschijnen. Zo zien we reeds onder Honorius de symboliek, die we ook op de solidus van Valentinianus III aantreffen: de keizer die een kruisstaf omklemd houdt en zijn voet op een slang zet. Gezien de kruisstaf moet men ervan uitgaan, dat het geheel een christelijke achtergrond heeft. Aldus ook Mattingly in zijn boek 'Roman Coins', die in deze houding van de keizer de uitdrukking ziet van de taak van de

keizer als 'Defender of the Faith'. Doch voor we op de betekenis van deze symboliek ingaan, dient te worden onderzocht waaraan het slangen symbool op de solidus ontleend kan zijn. Naar heidense voorstelling is het zeer vreemd dat de keizer zijn voet op een slang zet. De slang is immers het symbool van de genezing. Werd Aesculaap – men denke aan de Aesculaapstaf – oorspronkelijk niet onder de vorm van een slang voorgesteld?

We zullen ons dus tot de christelijke wereld moeten wenden. En dan vinden we al heel vroeg in het oosten de figuur van de Christus Triumphans met kruisstaf en met de voeten tredend op leeuw en slang, een symboliek ontleend aan psalm 91, vers 13: op den fellen leeuw en de adder zult gij treden, gij zult den jongen leeuw en den draak vertreden (staten-yertaling). Deze tekst werd door de Christenen beschouwd als een profetie betreffende de Christus. Nu komt deze Christus-figuur veel voor op Noordafrikaanse olielampjes en op Alexandrijnse ivoren. Aan te nemen is dat deze olielampjes in Ravenna terecht zijn gekomen. Dat de Christus Triumphans in Ravenna geen

onbekende was, blijkt trouwens uit de stucco-afbeelding in het Baptisterium van de Orthodoxen, dat onder de regering van Valentinianus III in 450 werd ingewijd, en uit het mozaïek van de kapel van het Aartsbisschoppelijk paleis uit iets later tijd. Aangenomen mag dus worden, dat de figuur van de keizer, die de slang vertreedt, aan de Christus Triumphans ontleend is. Overigens is de muntmeesters deze houding van de keizer niet vreemd geweest; de keizer die zijn voet op een gevangene zet was voordien een veel voorkomende figuur. Gezien deze traditie is het ook te begrijpen, dat de leeuw uit de voorstelling verdwijnt. Hoe nauw heidense en christelijke symboliek verwant zijn, blijkt onder andere ook op een munt van Theodosius II. Hier staat een gevleugelde victoria, die een groot kruis omklemt – het symbool van de overwinning van het Kruis – op afgebeeld. Zo heeft de heidense victoria, zo vaak op munten afgebeeld als symbool van de keizer als triomfator, een functie in de Christelijke symboliek. In deze tijd kan trouwens in de Victoria reeds de engel, Gods afgezant, worden gezien; in casu de Engel, die de overwinning van het kruis verkondigt.

Nu komen we tot de betekenis van de symboliek van de vertreden slang op de solidus van Valentinianus III. Dat deze symboliek een christelijke achtergrond moet hebben zagen we reeds. Uit het feit dat de slang een mensenhoud heeft kunnen we overigens concluderen, dat de maker van de munt de sprekende slang uit het Paradijsverhaal voor ogen heeft gehad. Deze voorstelling is door de eeuwen heen door veel kunstenaars gevolgd. Zo zien we bijvoorbeeld vele eeuwen later hetzelfde motief weer verschijnen in het fresco van de zondeval, door Michelangelo in de Sixtijnse kapel geschilderd. De slang is dus steeds de incarnatie van het kwaad. Welk kwaad moet echter door de keizer worden bestreden? Toen Theodosius het Christendom tot staatsgodsdienst verklaarde, schaarde hij zich uitdrukkelijk achter het Concilie van Nicea, dat de ketterij van het Arianisme verwierp. De keizer moet met alle kracht de Christelijke kerk terzijde staan en alle dwalingen bestrijden; hij die het kruis omklemd houdt,

RAVENNA: BAPTISTERIUM

is de beschermer van het ware geloof. Het kwaad zijn daarom de voortdurend nog de kop opstekende ketterijen, waarmee de kerk in felle strijd gewikkeld is. De keizer de beschermer van het geloof. En toch! De tijd van het heidendom is nog een tamelijk nabij verleden. Toen werd de keizer als een god vereerd. De herinnering daaraan moet nog enigszins levendig geweest zijn in Valentinianus' dagen. Hoevelen houden in deze tijd hun hoop gevestigd op de keizer als beschermer van het Rijk, dat aan alle kanten wordt bedreigd. Is daarom de keizer, die de slang vermorzelt toch niet – al zijn de onderdanen het zich slechts half bewust – de godmens, die het kwaad overwint als Redder van het Rijk?

A. C. J. Mulder

DUIZEND JAAR ROME

De derde eeuw van Christus staat in de geschiedenis van Rome bekend als een tijd van ernstig verval. Vanaf Alexander Severus (vermoord in 235 A.D.) is het Keizerschap afhankelijk van de grillen van de legioenen. De ene generaal volgt de andere op als keizer en vrijwel allemaal laten ze na enkele jaren, soms na enkele maanden en bij Gordianus I zelfs al na 21 dagen, bij een moordaanslag het leven. Het is dan ook begrijpelijk, dat we van vele van deze keizers vrijwel niets weten. Soms zijn de munten die ze lieten slaan, het enig tastbare dat nog aan hen herinnert. Italianen waren het al lang

niet meer die het Romeinse Rijk bestuurden. Het keizerschap was vrijwel voortdurend in handen van Afrikanen, Syriërs, Pannoniërs en anderen.

Een van deze soldatenkeizers was een Arabier, Philippus I, om zijn afkomst ook wel Philippus Arabs genaamd. Hij was onder Gordianus III praefectus praetorio, d.w.z. commandant van de keizerlijke lijfwacht. Door mee te werken aan de moord op Gordianus III in 244 kreeg hij de macht in handen en gedurende vijf jaren wist hij zich als keizer te handhaven. Hij benoemde zijn zoon, Philippus II, tot mederegent, eerst als Caesar en vanaf 247 als gelijkwaardig keizer, als Augustus. Gedurende de laatste jaren van zijn regering had hij regelmatig opstanden te onderdrukken. Eerst was hij hier nogal succesvol in, maar in 249 leden vader en zoon Philippus bij Verona in Noord-Italië de nederlaag tegen Traianus Decius. Beiden kwamen om in de slag en Decius werd de nieuwe keizer van Rome.

Over de vijfjarige regering van Philippus is ons weinig bekend. We weten zeker, dat hij de oorlog tegen de Perzen, welke door Gordianus III was begonnen, tot een voor Rome acceptabele vrede bracht. Het is echter jammer dat onze bronnen zo vaag zijn, want nu blijft een uitermate belangrijke gebeurtenis, welke in Rome tijdens zijn regering plaats vond, voor ons in het duister. Philippus vierde namelijk tussen 21 april 247 en 248 met grote pracht en luister het duizendjarig bestaan van de stad Rome. Een grote serie munten met op de keerzijde de tekst *SAECULARES AUGG* (= *ludi Saeculares Augustorum* = spelen, georganiseerd door de keizers, bij gelegenheid van een eeuwfeest) of *SAECULUM NOVUM* (= nieuw tijdvak) herinnert ons aan deze gebeurtenis.

Lange tijd had er in het oude Rome onzekerheid geheerst over de precieze datum van de stichting van de stad. Als oudste datum noemde men wel een jaar dat in onze tijdrekening overeenkomt met het jaar 814 v.Chr., als jongste een dat overeenkomt met 729 v.Chr. Ten tijde van keizer Augustus werd door Varro, die in die tijd beschouwd werd als de geleerdste van alle Romeinen, als stichtingsjaar het jaar 753

v.Chr. aangenomen. Vanzelfsprekend was het onderscheid voor en na Christus bij de Romeinen totaal onbekend. Zij rekenden meestal *Ab urbe condita* (vanaf de stichting van de stad); dit werd ook de titel van de grote geschiedenis van Rome door Titus Livius. Varro nu had door alle beschikbare gegevens over de koningstijd en de tijd van de consuls te combineren uitgerekend, dat ons jaar 753 v.Chr. het jaar moest zijn van de stichting van de stad door Romulus. Het is wel aardig te vermelden dat bij modern archeologisch onderzoek is gebleken, dat zijn berekeningen tamelijk nauwkeurig zijn geweest. Onderzoekingen van de laatste jaren op de Palatijn, het oudste bewoningscentrum van Rome, hebben daar resten van hutten en graven aan het licht gebracht, welke moeten dateren uit ongeveer het midden van de achtste eeuw voor Christus.

Door de viering in 247-248 van het duizendjarig feest weten we dat men in die tijd – de derde eeuw – de opvatting van Varro algemeen als de juiste accepteerde. Tevoren waren er al wel andere *ludi saeculares* (spelen bij gelegenheid van een eeuwfeest) gehouden maar die waren dan gebaseerd op een andere tijdberekeningswijze. Keizer Augustus vierde bij voorbeeld in 17 v.Chr. ook een eeuwfeest, maar dit was berekend naar de Etruskische kalender en die rekende met *Saecula* (tijdvakken) van 110 jaren. Van dit feest van Augustus hebben we het feestlied, het *Carmen Saeculare*, nog over. Dit was speciaal voor die gelegenheid gedicht door de beroemde Romeinse dichter Horatius. Het werd gezongen door een koor van jongens en meisjes tijdens het drie dagen durende feest. Van het feest van Philippus weten we uit literaire bronnen weinig. De voorstellingen op de munten maken het ons echter mogelijk iets van de gebeurtenissen te reconstrueren.

Het feest had uiteraard als centrum de tempel van de dea Roma. Deze vinden we op vele munten afgebeeld. Het is een tempel met 6 zuilen aan de voorzijde. Op één munt komt een gebouw met 8 zuilen voor, maar dit moet een vergissing zijn. Tussen de zuilen door is het beeld van de godin Roma binnen in de tempel zichtbaar.

Het meest bekend zijn echter de verschillende emissies met dieren op de keerzijde. Vanzelfsprekend is bij deze gelegenheid de afbeelding van de wolvin met Romulus en Remus, maar we zien ook andere dieren afgebeeld: leeuwen, antilopen, geiten en als grote bijzonderheid ook een nijlpaard. Deze dieren waren oorspronkelijk door Gordianus III in het oosten verzameld en naar Rome gestuurd. Hij wilde ze daar in zijn triomftocht naar aanleiding van zijn te verwachten overwinning op de Perzen meevoeren en aan het volk vertonen. Door zijn dood kwam er van de triomftocht niets terecht, maar Philippus bewaarde deze dieren in een soort dierentuin en vertoonde ze bij gelegenheid van het eeuwfeest in een feestelijke optocht.

Optochten, voorstellingen in het theater en gladiatorenspelen zullen zeker op het program gestaan hebben. Wat het religieuze gedeelte van de viering betreft, daarover zijn we slecht ingelicht. We mogen aannemen, dat processies, lofzangen en offerplechtigheden tot het ritueel hebben behoord. Philippus was echter in godsdienstzaken weinig geïnteresseerd en zeer tolerant ten opzichte van andere religies dan de Romeinse staatscultus (bijvoorbeeld ten opzichte van het Christendom). Hij moet dan ook tamelijk weinig aandacht besteed hebben aan de godsdienstige viering van het eeuwfeest; veel meer ging zijn aandacht uit naar de politieke kant. Hij zag in deze viering een goede gelegenheid propaganda te maken voor zijn bewind. Zoals de afgelopen duizend jaar geëindigd waren onder zijn 'zegenrijk bestuur', zo zou een nieuw tijdvak vol voorspoed en welvaart onder zijn regering aanbreken voor Ro-

me. Dat te realiseren was zijn bedoeling en daarvan wilde hij het Romeinse volk doordringen door feestelijke optochten te houden, door munten te verspreiden etc. Helaas werd aan dit ideaal van Philippus ruim een jaar later al door Decius een eind gemaakt.

J. P. A. van der Vin

PUBLIKATIES

Kort voor het einde van het vorig jaar verscheen de derde druk van J. Mevius, *Speciale catalogus van het Koninkrijk der Nederlanden*, Amsterdam 1972. De inhoud heeft wederom enige uitbreiding gekregen door completering van een reeks van het Koninkrijk Holland en toevoeging van de West-Indische munten van 1794. Uiteraard zijn de prijzen – wederom gedifferentieerd naar 5 kwaliteiten – aan het snel stijgende prijsniveau, zoals dat uit veilingopbrengsten en handelaarsprijslijsten blijkt, aangepast. Het boek zal ongetwijfeld wederom aan velen goede diensten bewijzen, al dienen vooral minder ervaren verzamelaars de in de inleiding voorkomende waarschuwing dat de prijzen slechts een globale indruk willen geven, steeds goed ter harte te nemen.

Ook eenvoudige catalogi met prijzen voor het steeds meer gezochte verzamelgebied van de munten van de Republiek der Verenigde Nederlanden beginnen thans te verschijnen. In de reeks Numismatic Pocket van Mevius en De Mey verscheen zojuist als no. 13 *Th. H. R. Kiezebrink, De munten van Overijssel (1578-*

1796), Amsterdam/Brussel 1971. Evenals het 1969 in dezelfde reeks verschenen werkje over Zeeland berust het op een grondig onderzoek van in aanmerking komende collecties en literatuur; nieuw is de toevoeging van richtprijzen in 4 gradaties, waarvoor natuurlijk ook de bovengenoemde beperking geldt. Het geeft een betrouwbaar en goed geïllustreerd overzicht van de zo gevarieerde uitgaven van de provinciale – niet de stedelijke – munten van Overijssel, met vermelding van de van ieder munttype bekende jaartallen.

Een ruimer gebied bestrijken twee catalogi van de Uitgeverij Zonnebloem, waarvan het titelblad de naam van de schrijver niet vermeldt. De *Catalogus van de zilveren munten geslagen door de Zeven Provinciën der Verenigde Nederlanden 1606-1795*, Amsterdam 1971 (2 deeltjes) vat, met terzijdelating van de moeilijk overzichtelijk samen te vatten en deels zeldzame munten geslagen vóór de ordonnantie van 21 maart 1606, de gehele muntslag in zilver van de Republiek samen. Beschreven worden na korte inleidingen per provincie alle typen met afbeeldingen, vermelding van muntmeestertekens en van de bekend geworden jaartallen. De lijsten maken een betrouwbare indruk, behoudens enkele vergissingen (bijv. verwisseling van clichés deel I, blz. 25), en onnauwkeurigheden (bijv. de Westfriese muntmeestertekens vóór 1631). Bovendien wordt voor ieder jaartal een prijs voor 4 verschillende kwaliteiten opgegeven, waarvan wel een aanzienlijk deel op extra-polering van feitelijk voorhanden prijsindicaties berust. Meer dan de titel belooft geeft de *Catalogus van de koperen munten geslagen door de Zeven Provinciën der Verenigde Nederlanden 1546-1795*, omdat hierin ook de weinige koperstukken geslagen vóór de oprichting van de Republiek, de munten van de Nederlandse steden en het kopergeld in Nederland geslagen voor de V.O.C. en voor Suriname zijn beschreven. Ook hier een ruime illustratie, al bleek het voor de oudere stukken moeilijk de kwaliteit hiervan op peil te houden, opgave van muntmeestertekens en bekende jaartallen. Van de vermelding van prijzen is hier geheel afgezien.

H. E. v. G.

VERENIGING VOOR PENNINGKUNST

Aan het einde van de 15e eeuw onstond de Nederlandse penningkunst. Maar men maakte toen bijna alleen maar penningen bestemd voor de aanzienlijken: vorsten, bisschoppen, edelen, enz.

In de 17e eeuw kwamen penningen in zwang voor letterlijk alle familiegebeurtenissen: geboorte, doop, huwelijk en overlijden. Hiervoor werden verschillende technieken gebruikt. De meeste van dit soort penningen zijn geslagen of gegraveerd, enkele zijn gegoten. De huwelijkspenningen van aanzienlijke families vertoonden soms wel de portretten van bruid en bruidegom. Hadden ze beiden een familiewaapen, dan werden deze aangebracht. Maar ook kon men bij de medailleurs algemene penningen kopen waarop de namen en de data konden worden gegraveerd.

En hoe het verder ging? De familiepenningen hielden stand tot het eind der 18e eeuw, toen verminderde de belangstelling. In het eind der 19e eeuw kwam er een nieuwe opbloei. En nu, tweede helft van de 20e eeuw, staat de penningkunst wederom in de volle belangstelling -- ook de speciale huwelijkspenning als teken van

een moment in uw familiehistorie dat onvergankelijk is.

De Vereniging voor Penningkunst heeft een oude traditie willen voortzetten door het uitgeven van een algemene huwelijkspenning. De penning (zie foto) is geslagen naar een ontwerp van de beeldhouwer Niel Steenberg. U ziet een vertolking van een regel uit het Hooglied (hoofdstuk II, vers 6). Op de keerzijde: takken van de levensboom met zingende vogels, maar ook... knaagdierpjes, die de moeilijkheden symboliseren die in het huwelijk samen moeten worden overwonnen.

Wanneer straks de namen van bruid en bruidegom en de datum van het huwelijk op de keerzijde zijn gegraveerd, heeft u een bijzonder geschenk voor familieleden of vrienden.

Deze penning van Niel Steenberg is verkrijgbaar voor een zeer lage prijs (slechts f 10,-) en wordt daarmee een uniek huwelijkscadeau. U kunt de penning (diameter 50 mm) in brons bestellen bij: Secretariaat Vereniging voor Penningkunst, Notweg 21, Bergen (N.H.). Na ontvangst van uw giro-overschrijving à f 10,- op postgiro 96820 wordt de penning zonder verdere kosten -- zoals BTW, porto en administratie -- aan u toegezonden. L. C. Boogerd

Als dit nummer van De Geuzenpenning u bereikt, zal de Algemene Ledenvergadering (op 18 maart) reeds gehouden zijn. Een verslag van het daar besprokene zult u aantreffen in de derde aflevering van deze jaargang.

Vooruitlopend op de goedkeuring van het gevoerde beleid, volgt hier reeds een verkort jaarverslag over 1971:

Het jaar werd begonnen met 523 leden, waarvan er 8 geroyeerd moesten worden. In de loop van het jaar zette de groei van de Vereniging zich voort, zodat het ledental opliep tot 552. Door het Bestuur werden de gebruikelijke contacten onderhouden.

Gedurende 1971 ontvingen de leden – buiten de schuld van Medailleur en/of Bestuur zéér verlaat – de penning 1970-2, terwijl voor 1971 een in Geuzenpenning 1972-1 beschreven slagpenning van Friedrich C. J. Wevers toegezonden kon worden.

Ook ontvingen de leden een ledenlijst, waarvan de categorie Kunstenaarsleden – na overleg met die leden – herzien werd, om te komen tot een lijst van uitsluitend Medailleurs. Dit overeenkomstig de Statuten van de Vereniging en vooral ook in de hoop op uitbreiding van de contacten tussen Medailleurs en Verzamelaars.

VAN DE REDACTIE

De abonnementsprijs voor de lopende jaargang (1972) van 'de Geuzenpenning' bedraagt, ondanks stijgende kosten, nog f 5,-.

De losse abonnées (d.w.z. zij die geen lid zijn van een der beide verenigingen, die het blad uitgeven) die de abonnementsbijdrage voor 1972 nog niet betaalden, verzoek ik vriendelijk ter voorkoming van verdere kosten omgaand het bedrag van f 5,- over te schrijven of te storten op Postrekening 260629 t.n.v. de Geuzenpenning, Amsterdam.

Nieuwe abonnées zijn hartelijk welkom! Zij kunnen zich opgeven door overmaking van f 5,- op bovengenoemde postrekening, onder vermelding: Nieuwe abonnée.

Met dank voor uw medewerking,
A. J. de Koning, penningmeester.

Er zijn besprekingen gaande, om te komen tot betere controle op de kwaliteit van de Verenigingspenningen, terwijl ter bevordering van een vlotte verzending van penningen bij nabestelling, wordt overwogen, verzending voortaan te doen plaatsvinden door het Verenigingssecretariaat.

De heer Heins trad af als redactielid van De Geuzenpenning, wegens onverenigbaarheid van die functie met de werkzaamheden als Secretaris-Penningmeester. In zijn plaats werd namens de Vereniging in de Redactie opgenomen: de heer A. J. de Koning.

Het Bestuur blijft streven naar groter bloei van de Vereniging en van de Nederlandse Penningkunst en rekt daarbij – als steeds – op uw steun.

K.H.

NUMISMATISCHE KRINGEN

Kring Rotterdam
(Secr.: Kralingse Plaslaan 36)

86e bijeenkomst op 1 juni 1971 — Over de in 1430 door Philips de Goede ingestelde Orde van het Gulden Vlies hield ons lid de heer C. J. F. Klaassen een zeer gedocumenteerde voordracht; spreker behandelde de geschiedenis van deze orde en liet verscheidene munten circuleren ter illustratie van het besprokene.

87e bijeenkomst op 5 oktober 1971 — Met zijn lezing over de munten van de Oost-Nederlandse Heerlijkheden kwam Drs. A. T. Puister ook de Rotterdamse Kring inwijden in dit voor velen weinig bekende gebied in de Nederlandse numismatiek. De voordracht werd met vele fraaie dia's toegelicht.

88e bijeenkomst op 2 november 1971 — Ons lid, Drs. A. F. Ros, hoofd van de muntenverzameling van het Museum voor Land- en Volkenkunde, waar de Kring steeds gastvrijheid geniet, behandelde 'het ontstaan van de Arabische muntslag'. Spreker belichte een belangrijk stuk Arabische munthervorming uit de periode van circa 635-695 en toonde daarbij munten uit de museumcollectie.

89e bijeenkomst op 7 december 1971 — 'De munten van het Prinsdom Orange' was het onderwerp van Dr. H. J. van der Wiel. Resultaat van een gedegen studie, gaf deze lezing een duidelijk beeld van de geschiedenis van deze stad die in verschillende opzichten zo veel heeft betekend voor de Nederlandse geschiedenis. Door verschillende leden meegebrachte munten van Orange completeerden het succes van de voordracht.

90e bijeenkomst op 4 januari 1972 — Na een huis-houdelijk gedeelte vormde de veiling van een interessante collectie van voornamelijk Nederlandse munten de hoofdschotel van deze avond.

91e bijeenkomst op 1 februari 1972 — De heer W. K. de Bruijn heeft zich in korte tijd ontwikkeld tot de specialist in '28-stuiver stukken'. Hij gaf een tussentijds verslag van de resultaten van het onderzoek, dat reeds een duidelijk beeld gaf van de frequentie waarmee deze munten voorkomen. De Kring houdt zich voor publicatie van het eindresultaat aanbevelen!

Kring Limburg

(Secr.: Bonnefantenstraat 4, Maastricht)

109e - 110e - 111e - 112e bijeenkomst op respectievelijk 25 maart, 20 april, 27 mei en 24 juni 1971 — Op deze data werden vrijwel uitsluitend ruilbijeenkomsten gehouden. Zij werden niet druk bezocht, reden waarom werd voorgesteld om de bijeenkomsten weer op zaterdagmiddag te doen houden.

113e bijeenkomst op 25 september 1971 — De onder-Voorzitter J. Schilderman herdacht de heer J. H. Menger, sedert twee jaren voorzitter van onze Kring, die op zijn vakantiereis in Spanje vrij plotseling is overleden. Onze Kring verliest in hem niet alleen een joviaal en toegewijd persoon, maar ook een vriend. Vervolgens hield de heer J. H. Winckers uit Maastricht een interessante historische voordracht getiteld: Van de Romeinen tot de Lombarden in ons land; de functie van het geld (1e eeuw tot 1400). Ook op deze bijeenkomst lieten veel leden verstek gaan.

114e bijeenkomst op 23 oktober 1971 — De heer T. Kroha uit Keulen hield op deze matig bezochte bijeenkomst een belangrijke voordracht over Muntweegschalen en muntgewichten. Hij lichtte zijn voordracht toe aan de hand van een fraaie collectie muntweegschalen en muntgewichten van verschillende vormen en typen.

Kring Brabant

Sekretariaat: Le Sage ten Broeklaan 57, Eindhoven

108e bijeenkomst op 9 december 1971 — Prof. Dr. A. N. Zadoks-Josephus Jitta sprak over: Het Romeinse Keizersportret: Beeldenaar en beeld. Het determineren van een aantal bekende beelden van verschillende Romeinse Keizers aan de hand van munten van deze keizers.

De betreffende beelden en munten werden naast elkaar met 2 projektoren getoond. Bijzonder interessant.

109e bijeenkomst op 13 januari 1972 — De heer J. Schulman, Amsterdam, vertelde het een en ander over de verontrustende prijzenontwikkeling van de Nederlandse Munten. Na de pauze een veiling van een aantal munten, waarbij in het kort van iedere munt iets verteld werd.

110e bijeenkomst op 10 februari 1972 — De leden hielden korte inleidingen over een deel van haar/zijn kollektie. 1. Dr. A. C. J. Mulder: Een Solidus van Valentinianus III; 2. Drs. J. W. J. M. van Miert: Inflatie en noodgeld, gedocumenteerd met Duits bankpapier; 3. Dr. J. P. van Erp: Het penningwerk van Hans Reinhardt; 4. W. F. H. van Moll: Een drietal munten met bijzonderheden; 5. Mej. M. A. Vermeulen: Een aantal speciale Prov. Munten; 6. P. W. Meyer: Penningen betrekking hebbend op de Munt.

Kring Oost-Nederland

(Secr.: Arnhemsestraatweg 93b, Rheden)

72e bijeenkomst op 28 september 1971 — Dr. H. Enno van Gelder sprak voor ons over hagemunten in de 16e eeuw, in het bijzonder de munt in Gorkum. In een boeiende inleiding schetste spreker de ontwikkeling de centrale regering een doorn in het nogal denigrerende term hagemunt vooral moet worden gezien in het licht van de concurrentie, die de provinciale munthuizen in de zestiende eeuw ondervonden van ondernemende, maar onbevoegde dames (Thorn) en heren (Batenburg, Bergh, Bronkhorst, enz.), die in het slaan van geld een winstgevend project zagen. Hoewel de kwaliteit later degenereerde, viel in de eerste jaren weinig op gewicht en samenstelling van de munten aan te merken. De afbeeldingen werden meestal ontleend aan die op de gangbare, in West-Europa circulerende grote zilveren en gouden munten. Aangezien deze ontwikkeling de centrale regering een doorn in het oog was, streefden de hagemunters er wel naar, en

niet zonder succes, de herkomst van de munten zoveel mogelijk te verdoezelen. De heer van Gelder richtte de aandacht van zijn gehoor op de munt in Gorkum, waar, ongetwijfeld met medeweten van een tolerante stedelijke overheid, op grote schaal geld werd aangemunt in opdracht van de staten van de Ommelanden, de gravin van Megen, en de uitgeweken Portugese koning Antonio. Aan de hand van dia's wees de inleider op een aantal karakteristieke aspecten speciaal van Gorkumse munten.

73e bijeenkomst op 26 oktober 1971 — Dr. H. J. van der Wiel sprak op een door de kringen Oost-Nederland, Twente en Moneta Campensis gezamenlijk belegde avond over de Munten van het Prinsdom Orange. Voor een geboeid gehoor vertelde hij over de muntslag in het miniatuurstaatje bij Avignin, tegen de achtergrond van de turbulente gebeurtenissen tijdens de tachtigjarige oorlog en de lotgevallen van de prins en stadhouders van Oranje. In het bijzonder kwam de tragiek naar voren van Philips Willem, de oudste zoon van Willem van Oranje, die als slachtoffer van politieke intrigue jarenlang in Spaanse gevangenschap verbleef en daardoor niet in staat was van zijn erfrechten op Orange gebruik te maken. De munten van Orange, waarvan er een aantal werden geprojecteerd, waken associaties op aan in het Noorden geslagen hagemunten. In zijn discours belichtte de heer van der Wiel talrijke historisch interessante details. Zo zullen niet velen ooit hebben stilgestaan bij het feit, dat aan onze nationale wapenspreuk 'Je maintiendrai', welks Latijnse equivalent op menige munt uit Orange voorkomt, oorspronkelijk nog het woord 'Nassau' was toegevoegd.

77e bijeenkomst op 28 februari 1972 — Op deze bijeenkomst hield pater Drs. G. C. A. Elbers uit Mook een lezing getiteld 'Panorama van de Griekse Munt', geïllustreerd met munten uit eigen verzameling en lichtbeelden van het Munt- en Penningkabinet. Met als uitgangspunt enkele centra van cultuur, schetste spreker de ontwikkeling van de Griekse munt, daarbij wijzend op tal van interessante details in de afbeeldingen. In Griekenland waren munten aanvankelijk min of meer heilige voorwerpen, vandaar dat men er afbeeldingen op aantreft van dieren, maar geen portretten. Later ontstond het type met het geïdealiseerde hellenistische koningsportret, dat onder de Romeinen plaats maakte voor afbeeldingen uit mythologie en lokale geschiedenis. Een zeer hoge artistieke treft men aan in de numismatiek van het door de Grieken

gekoloniseerde Sicilië en Zuid-Italië.

De confrontatie met bijkans volmaakte graveerkunst zoals men die aantreft bij munten uit de Griekse oudheid bleek ook nu weer een bijzondere belevenis.

Kring 's-Gravenhage
(Secr.: Zeestraat 71b)

217e bijeenkomst op 20 januari 1972 — De avond was gewijd aan een algemene discussie over de vraag 'Moeten afslagen van afwijkend metaal, van afwijkend gewicht en van afwijkende vorm als munten worden beschouwd?'.

218e bijeenkomst op 23 februari 1972 — Dr. H. Enno van Gelder sprak over de Munten van bisschop David van Bourgondië (1456-1496). Het blijkt mogelijk de munten van deze Utrechtse bisschop in een aantal samenhangende reeksen te ordenen met behulp van de bewaarde muntmeesterinstructies, het uit vele rekeningen bekende verloop van de muntwaarde en de vergelijkbare typen van de Bourgondische Nederlanden.

Kring Zeeland
(Secr.: Diezestraat 57, Oost-Souburg)

32e bijeenkomst op 11 februari 1971 — Op deze bijeenkomst hield onze speciale gast voor deze avond, de heer J. Berkman uit Amsterdam onder zeer grote belangstelling een causerie over het onderwerp: Misslagen, Proeven en Ontwerpen. Spreker toonde hierbij een groot aantal exemplaren uit zijn alom bekende verzameling.

33e bijeenkomst op 11 maart 1971 — Onder leiding van ons bestuurslid de heer C. J. Holtslag werd op deze bijeenkomst een Numismatische quiz gehouden. Gezien het aantal belangstellenden bleek dit interessante en leerzame spel door de aanwezigen zeer gewaardeerd te worden. Het werd een bijzonder gezellige en zeker zeer geslaagde avond.

34e bijeenkomst op 8 april 1971 — Ruilavond en huishoudelijke vergadering.

35e bijeenkomst op 6 mei 1971 — Op deze bijeenkomst hield de heer L. Beuth een boeiende lezing met als titel: 'Spiegel Historeel van de Vrijheidstrijd der Nederlanden' waarbij diverse penningen uit de 80-jarige oorlog aan de hand van dia's te zien waren. Tevens besteedde de spreker nog uit-

gebreid aandacht aan de vorderingen tot een Europese munteenheid. Het werd een zeer interessante avond.

36e bijeenkomst op 9 september 1971 — Ruilavond.

37e bijeenkomst op 14 oktober 1971 — Dit keer een spreker uit onze eigen gelederen, ons lid de heer C. J. Holtslag hield een leerzame causerie over enige Romeinse munten uit zijn verzameling met bijbehorende geschiedenis. Voor deze lezing, die was geïllustreerd met dia's was veel belangstelling. Talrijke leden hadden tevens gehoor gegeven aan de oproep om munten uit deze periode ten toon te spreiden.

38e bijeenkomst op 11 november 1971 — Ruilavond.

39e bijeenkomst op 9 december 1971 — Een boeiend betoog werd op deze bijeenkomst gegeven door ons lid de heer Ds. W. B. Bergsma over 'De Munten van het Bisdom Luik tijdens de Middeleeuwen'. Op onderhoudende wijze gaf de spreker toelichting op de door hem getoonde munten uit deze periode. De belangstelling was ook dit keer weer boven het gemiddelde.

Kring Kampen
(Secr.: Wilhelminalaan 3, Kampen)

35e bijeenkomst op 7 juni 1971 — Deze bijeenkomst droeg een enigszins feestelijk karakter als afsluiting van het seizoen. Een tiental echtgenoten en verloofden waren ook aanwezig. Na de koffie had er een verloting van munten plaats. Voor ieder lid was er tegen een kleine vergoeding een waardevolle munt beschikbaar. Bovendien was er een grabbelton aanwezig. Ten slotte was er voor alle aanwezigen — waaronder ook een aantal leden van de jeugdclub — een frisdrank en een hartig hapje.

36e bijeenkomst op 9 augustus 1971 — Onze nieuwe vergaderruimte bleek een reuze vooruitgang te zijn. Er waren verschillende nieuwe leden, dankzij enkele stukjes in regionale bladen. Het programma voor 1971-1972 werd besproken. En verder was er gelegenheid voor kopen, verkopen en onderlinge ruiling.

37e bijeenkomst op 13 september 1971 — Ds. A. de Haan uit Almelo hield een inleiding over Bijbelse spreken op munten en penningen, waarin de humor niet ontbrak. Na de inleiding werden talrijke dia's vertoond en kon men een pracht collectie munten bezichtigen. Na de pauze was er nog een kleine veiling.

38e bijeenkomst op 11 oktober 1971 — Door de voorzitter werd met dankbaarheid gememoreerd het reisje naar Amsterdam, waar o.a. een bezoek werd gebracht aan de Ned. Bank. We werden door de heer Soetens gastvrij ontvangen en het was een leerzame middag. Na het behandelen van de verdere huishoudelijke zaken had er een onderlinge veiling plaats.

39e bijeenkomst op 8 november 1971 — Op deze bijeenkomst sprak Pater G. C. A. Elbers uit Mook over 'Panorama van de Griekse munt'. Met behulp van dia's werd dit interessante wetenschappelijke betoog ondersteund. Na het vertrek van de spreker konden de leden hun hart ophalen aan koop en verkoop van munten.

40e bijeenkomst op 13 december 1971 — Er werd een uitgebreide discussie gehouden over: 1e. De oprichting van een federatie van Numismatische kringen. 2e. De uitgave van een nieuw numismatisch tijdschrift 'De Florijn'. Alle aanwezigen leefden ten zeerste mee met de beide gevoerde aktie's, waarin enkele leden van onze kring een belangrijk aandeel gehad hebben.

41e bijeenkomst op 10 januari 1972 — Spreker voor deze avond was ons bestuurslid, de heer G. J. v. Gelder uit Dronten met als onderwerp: 'Een numismatische catechismus'. Deze lezing viel in het bijzonder in de smaak bij de talrijke nieuwe leden, die pas beginnende verzamelaars zijn. Bij de bespreking kwam dan ook vooral naar voren: geef niet te veel lezingen, die nog al hoog grijpen.

42e bijeenkomst op 14 februari 1972 — De opkomst was bijzonder groot. Misschien lag het aan de spreker en het onderwerp. De heer Evers uit Den Haag hield een lezing over 'Muntvervalsing'. Met zijn onderwerp wist hij de aanwezigen anderhalf uur te boeien. De dia's, die ter illustratie vertoond werden, spraken voor zich zelf. Na de pauze was er ruimschoots gelegenheid voor onderlinge koop en verkoop van munten.

Kring Groningen
Secr.: Hertenlaan 63, Haren (Gr.)

139e bijeenkomst op 21 januari 1972 — Op deze jaarvergadering werden de verslagen van secretaris en penningmeester voorgelezen en met algemene stemmen goedgekeurd. De voorzitter werd met algemene stemmen herkozen. Daarna sprak de heer Van der Wis over munten die ter gelegenheid van de Olympische Spelen zijn geslagen en liet zijn collectie van deze munten zien. Tot slot was er gelegenheid tot kopen en ruilen.

140e bijeenkomst op 18 februari 1972 — De heer Van der Dussen uit Maastricht sprak over de veldtocht van Napoleon naar Egypte, toen hij nog geen keizer was, maar opperbevelhebber van het Franse leger. Hij belichtte zijn betoog met een aantal penningen die op deze expeditie betrekking hebben. Daarna bestond er gelegenheid de collectie munten en penningen, die de heer Van der Dussen voor de verkoop had meegebracht te bekijken en daarbij verwisselden vele stukken van eigenaar.

MEVIUS & HIRSCHHORN INT.
AMSTERDAM

UTRECHTSESTRAAT 33
tel. 66990
Nederlandse en buitenlandse munten,
albums en grote sortering
numismatische literatuur.

Munten- en boekenlijst gratis op aanvraag

UTRECHTSESTRAAT 115
tel. 238968
Bankbiljetten, gouden munten
en een zeer fraaie collectie
Romeinse munten.

GALERIE DES MONNAIES SA

Bernth Ahlström

Avenue du Léman 34
1005 LAUSANNE-Suisse
tél.: 021-29 66 33/34

Case postale 1053
1001 LAUSANNE-Suisse

MONNAIES

MEDAILLES

Ventes aux enchères — Listes de prix illustrées

Für die deutschen und österreichischen Münzen sowie das Römisch-Deutsche Reich
wenden Sie sich bitte direkt an:

GALERIE DES MONNAIES GMBH

Schadowstrasse 71
4 DÜSSELDORF-Allemagne
Tel.: 211 / 36 38 26

MUNZEN

MEDAILLEN

HANS M. F. SCHULMAN

NEW ADDRESS
25 WEST 45th STREET
NEW YORK, N.Y. 10036

THE MOST IMPORTANT FIRM FOR FOREIGN COINS
IN THE UNITED STATES

4—6 Auctions per year at the Waldorf-Astoria Hotel.

Subscriptions: \$ 5.00 per year for all our publications.

Tel: Mu-7-3145

WUI Telex: 62498

Cables: Numatics, N.Y.

Em. BOURGEY

Expert en Médailles auprès du
Tribunal Civil de la Seine
PARIS 9e
7, Rue Drouot

MONNAIES ET MÉDAILLES

**ISRAEL
GOVERNMENT
COINS
AND
MEDALS
CORPORATION
LTD.**

CURRENT COINS
COMMEMORATIVE COINS
STATE MEDALS

World wide subscriber service.

Write for the Company's colorful descriptive publications.

Head Office: 11, Keren Hayesod Street, Jerusalem, Israel.

JACQUES SCHULMAN N.V.

MUNTEN — PENNINGEN — ANTIQUITEITEN
EXPERTISES — VERKOOP — INKOOP — VEILINGEN

Keizersgracht 448 Tel. 23 33 80 - 24 77 21 Amsterdam

A. G. VAN DER DUSSEN

Hondstraat 5, Maastricht

Tel: 04400-15119

Munten, Penningen, Eretekene
en Numismatische Boeken

Prijslijsten worden op verzoek gratis toegezonden

ADOLPH HESS A.G., LUZERN

Haldenstrasse 5 - Telephon 2 2 4 3 9 2

MÜNZEN UND MÉDAILLEN - MONNAIES ET MÉDAILLES - COINS AND MEDALS

MAISON PLATT S.A.

49 Rue de Richelieu

PARIS I

MONNAIES — MÉDAILLES
JETONS — DÉCORATIONS
LIBRAIRIE NUMISMATIQUE
ANTIQUITÉS ARCHÉOLOGIQUES

LISTES s/DEMANDE

B. A. SEABY LTD.

MUNTEN EN PENNINGEN

Audley House, 10/11 Margaret Street, LONDON W1N 8AT

Uitgevers van:

"SEABY's Coin and Medal Bulletin" - Numismatische artikelen en prijslijsten, 14/— per jaar.

"Roman Coins and their Values" door H. A. Seaby, 1964 Edition, linnen band, 30/—.

"Standard Catalogue of British Coins", Vol I-England, gebrocheerd 14/—, linnen band £ 1.

"Greek Coins and their Values" gebrocheerd 16/—.

MUNTHANDEL HABETS

Munten

Van Anrooystr. 7.

Boeken

Penningen

Geleen

Catalogi

Medailles

Tel.: 04494-7810

Albums

Aanbiedingslijsten sturen wij op verzoek gratis.
Nederlands leverancier Coinholders en accessoires

MÜNZEN UND MEDAILLEN A.G.

Malzgasse 25 - BASEL

Onder leiding van Dr. Erich Cahn, Dr. Herbert Cahn, Pierre Strauss

Belangrijke voorraad munten en penningen uit alle tijdperken en landen
Maandelijks geïllustreerde prijslijsten, gratis op aanvraag

GERHARD HIRSCH

NUMISMATIKER

MÜNCHEN - 2 - PROMENADEPLATZ 10

ANKAUF

VERKAUF

VERSTEIGERUNGEN

MUNTBOEK

van P. VERKADE in reprint. Steeds voorradig. Herdruk naar de originele uitgave van 1848 met de volledige tekst en alle oorspronkelijke afbeeldingen. U kunt een folder aanvragen.

Ook kan men bij ons het prospectus aanvragen voor de reprint van de 3 delen Jac. van Lennep & Jan ter Gouw, De Uithangteekens & Het Boek der Opschriften.

Aankoop van bibliotheken en boeken op het gebied van Geschiedenis, Amsterdam, Volkskunde enz.

Boekhandel JAN TER GOUW, Overtoom 480, Amsterdam-W., tel. 020-16.64.26 b.g.g. 02507-2851.

SPINK

Handelaren in munten en penningen
van alle tijden

By appointment
to Her Majesty The Queen
Medallists

*Uitgevers
van de „Numismatic Circular”
en andere toonaangevende werken
op numismatisch gebied*

SPINK & SON LTD
Gevestigd in 1666

By appointment
to H.R.H. The Duke of Edinburgh
Medallists

KING STREET, St. JAMES'S, LONDON S.W.1
ENGLAND

MONNAIES ET MÉDAILLES - JETONS - SCEAUX - DÉCORATIONS

LIBRAIRE NUMISMATIQUE

EXPERTISES

JULES FLORANGE & CIE

S.A.R.L. - Maison fondée en 1890

17, rue de la Banque - PARIS 2e - Tél. LOUvre 09-32 - R.C. 20475 B.

P. & P. SANTAMARIA

founded 1898

Piazza di Spagna, 35

00187 - ROMA - Italy

(Telephone: 6790416)

COINS
AND
MEDALS

Numismatic Publications

RUIIMTEVAART OP DE PENNING!

APOLLO XI
BESTELNUMMER 621

APOLLO XII
BESTELNUMMER 629

APOLLO XIII
BESTELNUMMER 630

APOLLO XIV
BESTELNUMMER 632

Muntgoud, poli fond/mat reliëf
Oplage

	Afmeting	Gewicht	Prijs
	18 1/2 mm	3,7 gram	f 42,—
	22 1/2 mm	6,5 gram	f 64,—
* 750 stuks	30 mm	13 gram	f 135,—
* 100 stuks	50 mm	50 gram	f 475,—
* 50 stuks	50 mm	90 gram	f 790,—

Zilver, poli fond/mat reliëf

5000 stuks	30 mm	f 18,—
5000 stuks	50 mm	f 39,50
Brons, gepatineerd	50 mm	f 11,75

Prijzen inclusief B.T.W.

Te bestellen bij: Banken, Juweliers, Munthandel, Postzegelhandel, De Grensvisselkantoren of rechtstreeks bij Koninklijke Begeer Voorschoten.

Prijswijzigingen voorbehouden

**Koninklijke Begeer
Voorschoten**

Telefoon 01717-4500

* genummerd, met waarborgcertificaat in luxe etui

DRIEMAANDELIJKE UITGAVE
van het Kon. Ned. Genootschap voor Munt- en
Penningkunde
en van de Vereniging voor Penningkunst

REDACTIE

J. P. A. van der Vin, A. J. de Koning, J. Berkman

REDACTIE-SECRETARIAAT

J. Schulman, Keizersgracht 448, Amsterdam-C.

ABONNEMENTSPRIJS

voor niet-leden van een der beide verenigingen
f 5.— per jaar

ADVERTENTIES

½ pagina f 100.— per jaar

POSTREKENING 260629 t.n.v.

De Geuzenpenning, Amsterdam

DE GEUZEN PENNING

MUNT- EN PENNINGKUNDIG NIEUWS

22e JAARGANG

NO. 3

JULI 1972

DE SLAGENRING

in het Koninklijk Kabinet van Munten, Penningen en Gesneden Stenen, Den Haag.

De grote gouden ring,* die op bijgaande afbeelding is gereproduceerd, werd door Kolonel Rottiers in 1825 op het eiland Rhodos gekocht. Een Griek uit het stadje Lindos ruilde de ring met hem snel in voor piasters, bang om bij deze illegale verkoop te worden gesnapt. Kolonel Rottiers en zijn vriend Dimitri, beiden in een klooster op Rhodos vertoevend, waren opgetogen over deze antieke ring en Dimitri stelde vast dat zij hiermee in het bezit gekomen waren van één van de met slangengif gevulde ringen, waarmee belangrijke personages in de oudheid zich op moeilijke momenten van het leven beroofden.

Rottiers, die door koning Willem I uitgezonden was om voornamelijk in het Midden Oosten, antieke kunstschaten voor de Nederlandse collecties te verwerven, vertelt ons over dit buitenkansje in zijn boek *Descriptions des monumens de Rhodes*, dat hij later in Brussel over zijn verblijf op Rhodos schreef. We weten dat Rottiers in dit boek zijn lotgevallen op Rhodos helaas nogal eens romantiseerde en dat men zelfs het bestaan van zijn geleerde vriend Dimitri met een korreltje zout moet nemen. Betrouwbaarder dan dit boek zijn de brieven van Rottiers en gelukkig bezitten we er één uit 1827 over de ring, waarin Rottiers deze te koop aanbiedt en erbij zegt, dat de ring op Rhodos te Lindos werd gevonden.

De ring werd vervolgens aangekocht voor de verzameling van het Koninklijk Penningkabinet te Den Haag (waar hij nu nog is), hoewel de toenmalige directeur van die instelling, De Jonge, niet met zekerheid kon zeggen of de ring werkelijk antiek was of niet, omdat hij

dergelijke antieke 'kunstig bewerkte' ringen niet kende.

Men hoeft nu aan de betrouwbaarheid van de ring niet meer te twifelen, omdat sindsdien enige vergelijkbare exemplaren zijn aangetroffen in graven uit de 4e eeuw v. Chr. Een tijd waarin de rijkdom aan gouden sieraden aanzienlijk toenam, sinds Alexander de Grote het Midden Oosten met haar lange traditie op het gebied van gouden sieraden had 'opengebroken'. Deze ringen, diademen, oorbellen en armbanden uit de hellenistische graven in Zuid-Rusland, de kust van Klein-Azië, de Griekse archipel en Zuid-Italië vertonen wat de stijl van de ornamenten en de techniek betreft onderling grote overeenkomsten. Vaak zijn zij voorzien van een voorstelling in drijfwerk (*repoussé*-techniek), rankenornamenten van pareldraad (een soort *filigrain*) en gedecoreerd met kleine gouden bolletjes (*granulé*) zoals ook de ring uit het Koninklijk Penningkabinet.

Patricia Davidson heeft in 1965 de duistere methoden van vervaardiging van al dit moois uit de doeken gedaan. Wat moderne goudsmiden en archeologen namelijk niet hadden begrepen bij het onderzoeken van deze sieraden, was het ontbreken van sterke verkleuringen veroorzaakt door een of andere soldeersubstantie. Patricia Davidson wees er ten eerste op, dat alle sieraden vervaardigd zijn van in de natuur voorkomend ongezuiverd goud, dat door de bijmenging van allerlei andere metalen een veel hoger smeltpunt heeft dan ons 14- of 18-karaats goud, terwijl het toch soepeler en als het ware 'kneedbaarder' is. Hierdoor vervaardigde men makkelijker de gouddraden in de vorm van parel- of vlechtband.

Ten tweede ontdekte zij, dat de antieke goudsmiden bij het aan elkaar zetten van gouden onderdelen gebruik maakten van een eigenaardige eigenschap van goud, namelijk dat als het verhit in contact komt met koper het smeltpunt van het goud bij dat contactpunt sterk wordt verlaagd. De goudsmiden hadden waarschijnlijk een mengsel van lijm en koperzout waarmee zij de onderdelen aan elkaar lijmde, bijvoorbeeld de gouden bolletjes op de

ring. Zij verhitten vervolgens de ring totdat de *granulé's* aan het ringoppervlak waren vastgesmolten, wat dankzij het koper kon gebeuren zonder dat de gehele ring wegsmolt. De lijm verbrandde goeddeels.

Wanneer wij de ring van Rottiers nogmaals goed bekijken, zien we aan de rijke versiering, dat deze techniek de maker ervan inderdaad weinig problemen heeft opgeleverd: de achterzijde van de doos heeft een versiering van palmetten uit pareldraad bestaande, die net het gaatje – nodig om de warme lucht tijdens het verhitten te laten ontsnappen, maar voor Rottiers het gaatje waaruit het gif kwam – verbergt. De zijkant van de doos is versierd met een rankenmotief uit hetzelfde pareldraad en de randen van de ring zijn opgewerkt met banden van glad of gedraaid gouddraad en *granulé's*. De bevestiging van de, ook weer uit gouden draden of kokers gedraaide beugel van de ring is zeer geraffineerd: de draden zijn aan de uiteinden in versierde kokertjes gestopt en deze kokertjes zijn door middel van (helaas wat afgesleten) slangen aan weerszijden van de doos aan de ring verbonden. De voorstelling op de voorzijde van de ring is die van een geknielde Eros – het liefdesgodje – spelend met een instrumentje waar, naar het schijnt, twee vogels opaf komen vliegen.

Wanneer men een lus van draad door twee tegenover elkaar liggende gaten van een knoop haalt en de draaduiteinden vervolgens aan elkaar bindt, krijgt men een speeltuig, dat een zovend geluid maakt als men de draden dan beurtelings spant en ontspant na ze eerst een keer in elkaar gedraaid te hebben. Het is een in Nederland welbekend kinderspelletje, dat vooral wanneer men de knoop van kleurtjes voorziet, een fascinerende werking niet ontzegd kan worden. De Grieken kenden iets dergelijks, maar vervaardigden daartoe speciale 'wieltsjes', die men van spaken, tandjes of linten voorzag. Deze *iunx* (spreekt uit *ièunx*) werd gebruikt in de cultus rondom Aphrodite, speciaal met het doel zich de liefde van een aanbeden persoon te verwerven. Men liet waarschijnlijk het wieltsje snorren, terwijl men op maat de godin of Eros aanriep en zijn vurige

wens te kennen gaf. In de mythologie is Iunx een nimf, die zich door haar toverkunst de liefde van Zeus verwierf en uit wraak daarvoor door Hera in een vogel werd veranderd.

Deze vogel (*iunx torquilla*) wordt in ons land de draaihal genoemd en is alleen tijdens zijn trek vanaf half augustus tot begin oktober in het Oosten des lands waar te nemen. De vogel heeft de gewoonte om in de paartijd door verdraaien van zijn hals de aandacht te trekken van de partner. Vaak is het antieke iunxwiel dan ook met kleine vogeltjes versierd. De vogels, die op de Haagse ring afgebeeld zijn, zijn zelfs onder een loupe te onduidelijk om te bepalen of zij lijken op deze spechtachtige vogel die veren heeft van een soort boomschorspatroon. Het kunnen bijvoorbeeld ook duiven zijn, een vogel die eveneens met Aphrodite in verband gebracht werd.

Opvallend is, dat niet alleen de Haagse 'slangenring' een voorstelling heeft, die betrekking heeft op de liefde, de meeste andere Griekse ringen van dit doosachtige type beelden eveneens Eros, Aphrodite of attributen van deze goden af. Men kan zich dus voorzichtig afvragen of, daar een Griekse equivalent van onze verlovings- of trouwringen onbekend is, deze zeer fraai bewerkte ringen misschien geschenken waren die geliefden elkaar gaven. Het is daarom misschien zinvol ze meer in het algemeen liefdesringen te noemen.

Marianne Maaskant-Kleibrink

* De redactie dankt mevrouw Maaskant voor deze bijdrage, welke eveneens gepubliceerd is in Openbaar Kunstbezit, april 1972.

DE MUNTEN VAN DE 'HOLLANDIA'

Op 18 april werd bij Sotheby & Co te Londen weer een grote partij munten geveild die afkomstig zijn uit een Nederlands VOC-schip. Het betrof ditmaal het wrak van de 'Hollandia', een schip dat in 1742 voor rekening van de Kamer Amsterdam gebouwd werd en reeds op zijn eerste uitreis op 13 juli 1743 bij de Scilly Islands op de klippen liep en met man en muis verging. In het najaar van 1971 slaagde een team van Engelse duikers erin het schip, waarvan vrijwel niets overgebleven was, te traceren en een groot aantal voorwerpen boven water te brengen. De buit bedroeg tot nu toe ruim 14000 zilveren munten en een aantal metalen voorwerpen uit de scheepsinventaris, waarvan twee bronzen kanons met VOC-merk het meest spectaculair zijn. Een gedeelte hier-

van werd te Londen geveild, een ander deel zal over enige tijd te New York worden verkocht. De afdeling Nederlandse geschiedenis van het Rijksmuseum kocht een kanon, het Koninklijk Penningkabinet verwierf munten van zeldzame jaartallen.

Uit numismatisch oogpunt is vooral de samenstelling van de geldvoorraad interessant die – zoals gebruikelijk – voor aankopen in Oost-Azië werd meegevoerd. Hoewel hiervan maar een gedeelte teruggevonden is en vele munten door corrosie vrijwel onherkenbaar geworden waren, mag de beschreven partij waarschijnlijk wel als typerend voor de gehele samenstelling worden beschouwd. Geveild werden in Londen meer dan 7200 munten, waarvan ruim 2400 Noord- en Zuid-Nederlandse ridders en ducats en ruim 4800 Spaanse pesos en onderdelen. Een aanzienlijk deel hiervan was door het zeewater zo erg aangetast dat nadere specifi-

catie uitgesloten was. Redelijk geïdentificeerd zijn de volgende groepen:

- a. 744 hele en 52 halve ducats van de Spaanse Nederlanden geslagen tussen 1618 en 1704;
- b. 143 hele en 1 halve rijder uit de Republiek geslagen tussen 1659 en 1737, voor het overgrote deel vóór 1681;
- c. 780 ridders met jaartal 1742 geslagen in West-Friesland, Utrecht en Overijssel;
- d. 1 rijder met VOC-merk geslagen te Dordrecht in 1739;
- e. 109 stukken aan 8 realen (pesos of Spaanse matten) en 53 stukken van 4 realen van het oude primitief geslagen type (de zg. cobs), lopend tot 1741, voorzover leesbaar geslagen in de munthuizen van Mexico, Guatemala, Lima en Potosí;
- f. 2087 stukken van 8 realen, 201 van 4 realen, 6 van 2 realen en 4 van 1 real, alle te Mexico met de schroefpers vervaardigd in de jaren 1732–1742 en de zuilen van Hercules vertonend (zg. pilaren of pilardollars);

g. 4 oudere munten in Spanje zelf geslagen. In vergelijking met de enkele jaren geleden uit het wrak van 'De Liefde' naar boven gebrachte munten, vertoont deze geldvoorraad een geheel nieuw element. Bij de bevoorrading van het oudere schip werden uitsluitend Nederlandse ridders en ducats gebruikt, deels geput uit oude voorraden, deels kort voor het vertrek besteld in de Utrechtse munt (jaartal 1711). Hier zijn deze beide soorten eveneens voorradig, slechts met dit verschil dat de bestelling van nieuwe munten ditmaal over drie munthuizen verdeeld blijkt te zijn geweest. Opvallend is dat slechts één exemplaar het merk van de VOC draagt, hoewel dergelijke ridders sinds 1728 jaarlijks in kleine hoeveelheden werden geslagen: kennelijk heeft de Compagnie deze speciale aanduiding niet van overwegend belang geacht. Nieuw is echter dat naast ridders en ducats een groot aantal pesos of Spaanse matten werd ingenomen. Ook deze munten uit Spaans-Amerika waren allang in ons land bekend. Zij vormden de belangrijkste grondstof waaruit Nederlandse munten werden

vervaardigd, maar werden – zoals blijkt uit bij Australië gevonden 17e eeuwse wrakken – ook al vroeger voor bevoorrading van VOC-schepen gebruikt. Ook de Amsterdamse Wisselbank placht in het begin van de 18e eeuw grote hoeveelheden ten behoeve van de handel in zijn kluizen te hebben. In het geval van de 'Hollandia' schijnen deze Spaanse munten, die blijkens de jaartallen merendeels eerst kort geleden aangevoerd waren, het grootste deel van de meegenomen geldvoorraad te hebben geleverd.

Voor de veiling was weer grote belangstelling. Ondanks de vrij matige kwaliteit werd het gehele aanbod, ook de grote lots van nauwelijks leesbare exemplaren, verkocht. Het merendeel is gegaan naar verzamelaars in Nederland, België en Spanje.

H. E. v. G.

EEN VRIJWEL ONBEKEND OOSTERS MUNTTYPE

Enige jaren geleden werd in Perzië een muntvondst van beperkte omvang gedaan, waarna de meeste munten volgens de daar gebruikelijke kanalen grotendeels in Teheran belandden. In de hoofdstad werden ze voornamelijk door één handelaar opgekocht. Na een lange tocht belandde een aantal exemplaren in Nederland. Er was slechts bekend, dat het zilveren munten uit Perzië waren, doch naar de ouderdom kon men nog alleen gissen. Sommigen plaatsten ze in de dertiende eeuw.

Bij een nader onderzoek op het Koninklijk Penningkabinet te Den Haag bleek, dat het munttype niet voorkwam in de 'Catalogue of Oriental Coins' van Stanley Lane Poole (1876) uit Londen. Na een verdere beschouwing van één der gevonden munten bleek het wel mogelijk deze vrij nauwkeurig te determineren.

Er was een sterke overeenkomst met munt 458 (plaat V) uit deel II (volume II) van de 'Catalogue of Oriental Coins'. Beide munten hadden bijvoorbeeld aan de voorzijde een zwaard, terwijl zover was na te gaan, geen andere munten met zwaard in deze catalogus

Geslagen penning met afbeelding van het beleg van Groningen en de herovering van Koevorden.

HET BELEG VAN GRONINGEN

De stad Groningen werd in 1672 ruim vijf weken belegerd door de troepen van de bisschop van Munster en de keurvorst-aartsbisschop van Keulen. De bestuurders van het gewest en de stad hadden dit zien aankomen en hadden tijdig maatregelen getroffen ter verdediging van de stad. Als Luitenant-Generaal van de troepen van het gewest en als bevelhebber van het Groningse garnizoen trokken zij Karl Rabenhaupt aan. Het land rondom de stad werd onder water gezet, zodat deze alleen nog van de Drentse kant benaderd kon worden en de verbinding met de buitenwereld over het Reitdiep werd verzekerd. Gedurende het beleg is er dan ook nooit gebrek geweest aan voorraden of troepen ter versterking van het garnizoen.

De belegerden hadden geen honger, maar zij leden wel sterk onder de bombardementen van de vijand. De bisschop van Munster, Bernhard von Galen, dankte hieraan zijn bijnaam van Bommen-Berend. Deze bommen doofden echter niet de vaste wil van de Groningers om zich tot het uiterste te verdedigen. Iedereen hielp mee onder de deskundige leiding van Rabenhaupt, hetzij vechtend, hetzij de branden

voorkwamen. De aldus gedetermineerde munt was echter wel van veel grotere omvang. Naar analogie van munt 458 uit de catalogus, zou dit grote zilverstuk geslagen zijn door Mahmoed van Ghazna, een beroemd Mohammedaans vorst van Turkse oorsprong, die in 999 A.D. de dynastie der Ghaznawieden stichtte na inname van de stad Ghazna in het tegenwoordige Afghanistan. Deze dynastie regeerde van het eind der tiende tot in de twaalfde eeuw in een deel van het huidige Perzië en India.

De zilveren munt heeft een diameter van 4,8 cm en weegt 11,78 gr, waarbij de voornaamste teksten in twee concentrische cirkels zijn gevat. De voorzijde heeft aan de onderzijde in de binnenste cirkel een liggend zwaard.

A. W. Ritman

*Gegraveerde penning met portret
van Rabenhaupt
en plattegrond van Koevorden (85 mm).*

blussend die door de brandbommen waren ontstaan. Deze laatste taak werd vooral verricht door de doopsgezinden die niet vechten mochten. Toen de belegeraars dan ook inzagen dat de stad onneembaar was trokken zij op 27 augustus af (17 augustus volgens de oude Juliaanse tijdrekening).

De grote vreugde en trots van de Groningers kwam o.a. tot uiting in een groot aantal gedenkstukken in de vorm van penningen en z.g. noodmunten. De penningen zijn of geslagen of gegraveerd. De meeste vertonen aan één kant een gezicht van boven af op de stad Groningen en het kamp van de belegeraars ervoor. Aan de andere kant staat meestal een tekst, of een gezicht op Koevorden dat in december van datzelfde jaar door Rabenhaupt op de bisschop van Munster heroverd werd. Op de gegraveerde penningen staat ook vaak een portret van Rabenhaupt, een enkele keer van prins Willem van Oranje.

De z.g. noodmunten komen voor in waarden van 50, 25, 12½ en 6¼ stuiver. Dat dit geen echte noodmunten waren is aangetoond door J. de Waard in de Groningsche Volksalmanak van 1905. Er is nooit gebrek geweest aan kasgeld voor de betaling van het garnizoen, omdat de stad immers niet van de buitenwereld afgesloten was tijdens de korte tijd van het beleg. Uit sommige van de gegraveerde opschriften waarvan de meeste van deze noodmunten

voorzien zijn, blijkt ook duidelijk dat zij naderhand als gedenkstukken geslagen zijn.

Merkwaardig is dat de makers van de penningen, evenals de opdrachtgevers, onbekend gebleven zijn. In de archieven is hierover niets te vinden. J. W. Frederiks schreef de gegraveerde penningen toe aan Jan de Fries en zijn school (Dutch Silver III, p. 128 e.v.), maar hij voert hiervoor geen bewijzen aan en in Groningen is over deze zilversmid niets bekend. De voorstellingen op de penningen moeten wel ontleend zijn aan prenten. Er zijn echter geen bestaande prenten aan te wijzen die duidelijk als voorbeeld gediend hebben.

Het beleg van Groningen wordt o.a. herdacht door een tentoonstelling in het Groninger Museum voor Stad en Lande van 22 augustus tot 1 oktober. Een tentoonstelling met gedeeltelijk dezelfde inhoud, maar met het accent op bisschop Bernhard von Galen wordt op 14 oktober in Munster geopend. De musea in Koevorden en Enschede zullen een keuze maken uit deze tentoonstellingen voor eigen exposities die weer een iets ander accent zullen hebben. In al deze tentoonstellingen zullen penningen en noodmunten te zien zijn. G. van der Meer

*'Noodmunt'
van 50 stuivers.*

Gegraveerde penning met gezicht op Groningen en de herovering van Koevorden, in 1698 gemaakt door Hindrick Busch voor zijn broer Jan Busch.

Koperen plaatje, zoals ze werden gevonden in de bommen waarmee Groningen bestookt werd.

FRIES MUNT- EN PENNINGKABINET

Wanneer er ergens een nieuw bankgebouw geopend wordt, is dat meestal een gebeurtenis waaraan uitsluitend in de lokale pers aandacht wordt besteed. Met de nieuwe vestiging van de Friesland Bank in Franeker ligt dit echter anders. In de zeer fraai gerestaureerde Camminghastins werd namelijk niet alleen een bankgebouw gevestigd, maar tevens kon door het Fries Museum in Leeuwarden op de eerste verdieping van de bank het Fries Munt- en Penningkabinet worden geopend. Na vele tientallen jaren is het Fries Museum nu in de gelegenheid een deel van haar prachtige collectie munten en penningen te exposeren. Dat men hiervoor materiaal heeft gekozen met betrekking tot de geschiedenis van het geld en de ontwikkeling van de penningkunst in Friesland, spreekt eigenlijk wel voor zichzelf. Veel aandacht is besteed aan de muntvondsten in de provincie Friesland. Zo vinden we uit de Romeinse tijd een grote reeks keizerportretten – voornamelijk uit de legaat Quæstius – maar daarnaast ook een complete muntvondst. Ook uit de Merovingische en Karolingische periode zijn talrijke gevonden stukken te zien. Kaarten van vindplaatsen geven nog een verduidelijking bij dit materiaal.

Pas in de vijftiende eeuw begint een doorlopende reeks van in Friesland zelf geslagen munten; hiervan wordt in de tentoonstelling een tamelijk volledig overzicht gegeven. Naast dit geld gebruikte men echter ook grote hoeveelheden munten van andere gewesten, ja zelfs van andere Westeuropese landen. Ook hiervan zijn op de expositie talloze stukken te vinden. De rij wordt gesloten door een aantal stukken uit de achttiende eeuw en het moderne Nederlandse geld van het Koninkrijk.

Naast de munten worden er ook een aantal penningen ten toon gesteld. Ook hier beperkt men zich tot stukken van Friese medailleurs of stukken, welke betrekking hebben op gebeurtenissen en personen uit Friesland. Omdat de Friese gildepenningen een geheel eigen karakter vertonen, heeft men als contrast daarmee een aantal gildepenningen uit het westen van het

land ernaast geëxposeerd. Zo kan men duidelijk de verschillen in opvatting tussen beide groepen onderscheiden.

Doordat men niet alleen munten en penningen ten toon heeft gesteld, maar ook alle aandacht heeft gegeven aan voorwerpen, die met geld samenhangen, zoals sieraden, muntgewichtdozen, spaarpotten en dergelijke, is er een zeer aantrekkelijke expositie ontstaan.

Een bezoek aan deze tentoonstelling is mogelijk van dinsdag t/m zaterdag van 10 tot 17 uur. De toegangsprijs bedraagt f 1,- per persoon. We kunnen aan iedereen een bezoek van harte aanbevelen.

J. P. A. van der Vin

NYNKE JELLES

Ontwerpster van de Maria Montessori Penning, 1e penning 1972 van de vereniging voor Penningkunst

Geboren 21 januari 1935 in Venezuela – heeft als kind in verschillende werelddelen gewoond – gedurende de oorlog in Indonesië – vanaf 1946 voorgoed in Nederland.

Nu mevrouw Nynke Jelles-Schepers, getrouwd met de architect E. J. Jelles, 2 gezellige stoute zoontjes van 4 en 6 en een dochter van 9, die al een fraai pastel op zeer groot formaat van de Amstel maakte.

Alle drie kinderen zitten op de Geert Groote School in Amsterdam. Die Vrije School is ook van belang geweest voor de jeugd van Nynke Jelles; een belangrijk deel van haar vorming kreeg ze op die middelbare school in Den Haag.

Door alle vakken op deze school loopt de rode draad van de creativiteit, waarvoor Rudolf Steiner de basisgedachten aandroeg.

Tekenen, schilderen, muziek, koorzang, eurithmie en toneel hadden in dit onderwijs grote invloed op haar wording tot een harmonieus mens. Wellicht is de aanzet tot deze ontwikkeling al bij haar grootvader J. B. Schepers ontstaan. Schepers was een Fries dichter in de tijd

van de Tachtigers; hij vertaalde ook Troelstra's gedichten in het Nederlands.

In 1954-1955 studeerde zij aan de Académie des Beaux Arts in Genève. De Zwitserse beeldhouwer Max Weber gaf in dit voorbereidende jaar beeldhouwen. Het was een jaar waarin zij nog niet worstelde met problemen. Al 'fluitend' verdiepte ze zich dagelijks verder in het vak. De sympathieke Weber, die zo stimulerend haar terzijde stond, heeft aan het eind van de 3 semesters haar beslissing beeldhouwster te willen worden, mede beïnvloed.

Een tweede fase begint met de studie in oktober 1955 aan de Rijksacademie voor Beeldende Kunsten in Amsterdam. Prof. V. P. S. Esser had haar in een eerste gesprek duidelijk gemaakt, dat de studie zwaar zou zijn; hoge eisen zouden aan haar worden gesteld. Nynke zette door en werd aangenomen, ook omdat haar klein-plastieken veelbelovend waren.

Prof. J. M. Luttge vormde haar tekentalent. Van Trigt leerde haar het belang van goede letters. Grégoire en Esser leverden hun aandeel in het ontdekken van de ruimte - de vorm en de inhoud.

Haar studie werd bekroond met de Zilveren erepenning van de Prix de Rome in 1961.

Daarna begint de volgende periode - jezelf waarmaken - zonder die dagelijkse hulp. En ook al ben je dan inmiddels getrouwd, toch doorgaan met wat één van je idealen is. Het is een huis als een bijenkorf daar aan de Amsteldijk - het architectenbureau van haar man is er gesitueerd en het gezin met 3 kinderen, dat vanzelfsprekend ook aandacht en tijd eist. Maar gelukkig heeft Nynke haar atelier in huis - een mooie ruimte die uitkomt in de achtertuin, zodat ze ook daar aan een beeld kan hakken. Daarom heeft ze naast haar vele andere functies en plichten regelmatig tijd om te

Geboortepenning
(± 75 mm)

boetseren, te tekenen en penningen te ontwerpen.

Voorts doceert ze 4 avonden per week boetseren aan de avondacademie van de Rijksacademie voor Beeldende Kunsten.

OPDRACHTEN

- 1961 Sportpenning voor de Gemeente Amsterdam
- 1960-1964 Portretopdrachten voor particulieren
- 1961-1966 Overlevensgroot beeld voor de Gemeente Amstelveen in opdracht van Vroom & Dreesmann
- 1967-1968 Opdracht van het Instituut voor de Tropen, uitbeeldend Prof. Dr. V. J. H. Koningsberger
- 1970 Drie portretpenningen van drie dochters uit één familie
- 1971 Schaap met 2 jongen in Franse kalksteen voor een kleuterschool in Amersfoort

AANKOPEN

- 1961-1965 Gemeentelijke aankoop
- 1962-1968 Rijksaankoop
Verschillende particuliere aankopen van beelden, penningen en tekeningen

TENTOONSTELLINGEN

- 1961 en volgende jaren Verschillende groepstentoonstellingen te Groningen, Leiden, Uithoorn, Den Haag, Amersfoort en Amsterdam
- 1965 Een reizende tentoonstelling van de groep 'Start' langs verschillende steden in Nederland
- 1965 Groepstentoonstelling klein-plastiek Madurodam
- 1966 Alleen-tentoonstelling in 'Het Kapelhuis' te Amersfoort

De voorzijde toont de tors omhangen met bontstola.
Het portret verbeeldt de paedagoge op tachtigjarige leeftijd.

De opgeheven handen zijn essentieel voor haar wijze van expressie. De compositie wordt gecompliceerd met de naam, het geboortjaar en het geboorte-herdenkingsjaar.

Op de keerzijde is de jonge, vrije mens verbeeld, omvat door een uitspraak van Maria Montessori:
Via d'amore indicato dal bambino
(de weg van de liefde wordt gewezen door het kind)

De penning (± 75 mm) is in brons gegoten.

Vakantiepenning
(± 65 mm)

Zomerpenning (VZ.)
(± 80 mm)

Opdrachtpenning
(± 90 mm)

- 1968 Groepstentoonstelling van medail-
leurs in de Galerie van Ina Broer-
se (Amsterdam)
- 1969 Groepstentoonstelling van beeld-
houwers 'Vorm van Leven' in het
Singer Museum te Laren.
- Dec. 1969 Groepstentoonstelling beeldhou-
wers en grafici in Viersen, Duits-
land

Het is een gelukkige gedachte van het bestuur van de Vereniging voor Penningkunst geweest om Nynke Jelles te vragen de Maria Montessori-penning te ontwerpen. Door haar belangstelling voor mensen legt zij zich in 't bijzonder op het maken van portretten toe.

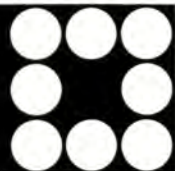
Adres: Nynke Jelles-Schepers, Amsteldijk 88, Amsterdam. Atelier 020 - 722155.

L. C. Boogerd

Speelpenning
(ware grootte)

VERENIGING VOOR PENNINGKUNST

Tijdens de 47-ste Algemene Vergadering, gehouden te Amsterdam op 18 maart 1972, werden de Notulen van de 46-ste Algemene Vergadering alsmede de Jaarverslagen van de Secretaris - Penningmeester over 1971 goedgekeurd.

Prof. J. N. van Wessem, Voorzitter, werd herkozen, terwijl de Beeldhouwer-Medailleur F. T. S. Letterie als Bestuurslid gekozen werd in plaats van Prof. Esser, die zich niet herkiesbaar had gesteld.

Prof. V. P. S. Esser, die sedert 1957 deel uitmaakte van het Bestuur, kreeg het Erelidmaatschap aangeboden voor de vele en belangrijke diensten, de Penningkunst in het algemeen en de Vereniging in het bijzonder bewezen.

Prof. Esser zei erg dankbaar te zijn voor en erg blij met het verleende Erelidmaatschap en riep in herinnering, dat hij destijds gekozen werd als vertegenwoordiger van een groep Medailleurs, die ernaar streefde, *de penning*, die (meestal in geslagen vorm) naar hun idee te netjes werd, *barbaarser te maken*, o.m. door het bevorderen van het uitbrengen van gegoten Penningen.

Prof. Esser zei het werk in het Bestuur van de

Opdrachtpenning
(± 70 mm)

Vereniging steeds met veel genoegen gedaan te hebben en wenste zijn opvolger net zoveel plezier toe.

Met algemene stemmen werd besloten tot wijziging van het Huishoudelijk Reglement, overeenkomstig het gestelde in de aan de Leden verzonden oproep voor de Algemene Vergadering, zodat de in Artikel 1 genoemde Jaarbijdragen met ingang van 1 januari 1973 zullen zijn: voor Donateurs: f 100,- en voor Leden: f 40,-. De Secr.-Penningm.

PUBLIKATIES

J. GHYSSENS, *Les petits derniers de Flandre des XIIe et XIIIe siècles*, Bruxelles, 1971. (B.fr. 495/f 35,-).

Dit in 1971 verschenen numismatische werk, het vijfde deel van de Travaux du Cercle d'études numismatiques, is niet slechts voor de speciaalverzamelaars van deze kleine zilveren munten van belang maar ook voor alle in middeleeuwse munten geïnteresseerden.

De auteur heeft hen dan ook een grote dienst bewezen, juist omdat de oude standaardwerken, die meest uit de vorige eeuw dateren, zeldzaam en vrij duur zijn geworden. Bovendien hebben intussen de muntkunde en geschiedvorsing niet stil gestaan. De uitgave staat op een hoog wetenschappelijk peil en is goed geïllustreerd met 482 afbeeldingen. Hiervan zijn er twaalf van stadszegels, welke van belang zijn voor de lokalisering van de deniers muets, de z.g. stomme penningen, waarop stadswapens voorkomen.

Het boek omvat 184 bladzijden en 16 platen. Het is hoofdzakelijk in het Frans geschreven; alleen alle inleidingen zijn ook in het Nederlands vertaald. Behandeld worden de kleine denariën, welke omstreeks 1140 onder graaf Dirk van de Elzas zijn ingevoerd, van verlaagde muntvoet, waardoor deze muntjes ongeveer

$\frac{1}{4}$ tot $\frac{1}{5}$ aan waarde inboetten. Ze moeten gelokaliseerd worden in het gebied van Vlaanderen en Artois en bovendien in Doornik; het gaat hier dus niet om Henegouwen of Brabant. Tot dit gebied behoorden een dertigtal plaatsen, waaronder enkele met abdijen. De toeschrijving aan die plaatsen is niet altijd even zeker. Het behoort dan ook tot de verdienste van het boek, dat de gehele problematiek opnieuw bezien wordt: voor zijn toeschrijvingen maakt de auteur gebruikt van vondsten – deze zijn fundamenteel voor de chronologie – en van heraldische gegevens. Bovendien gebruikt hij archiefstukken en precisie-wegingen om de waarde van de denarius na te gaan.

Helaas is de in vier perioden verdeelde kataloog niet in het Nederlands vertaald. Dit gemis wordt echter enigszins goed gemaakt, doordat alle behandelde munten zijn afgebeeld. De tijdsindeling is iets geheel nieuws van de auteur. Hij laat de vierde periode eindigen aan het eind van de 13e eeuw, waarna de zoveel grotere 'zwarte tournozen' hun intree doen.

Een ander nieuw punt in dit boek is, dat de auteur in de inleiding een uiteenzetting geeft over gewicht en waarde van de munten. Het kortkruis-langkruis principe van Puister is medebeslissend gebleken. Ghysens aanvaardt de oude hypothese, dat Simon de muntmeester in de eerste periode in Atrecht werkte, zij het dan met enige reserve.

Voor de Noordnederlandse verzamelaars is het aardig te weten, dat er ook plaatsen boven de grens ter sprake komen, namelijk Axel en St. Anna ter Muiden, respectievelijk in oostelijk en westelijk Zeeuws-Vlaanderen.

Gaillard heeft een eeuw geleden betoogd, dat de toen veelvuldig aangetroffen muntjes van Mude niet echt konden zijn. Het enige exemplaar, dat daarvan aanwezig is in het Brussels kabinet, maakt inderdaad die indruk. Afbeelding 519 met anker (van het wapen op de huidige stadspomp) kan volgens Ghysens wel echt zijn. Dit is een nieuw gezichtspunt en dergelijke nieuwe gezichtspunten zijn er meer, bij voorbeeld betreffende Oudenaarde en Douai. Men leze echter het boek zelf!

W. B. Bergsma

A Guide to the Temple Tokens of India. Irwin F. Brotman, Los Angeles, 1970.

In een beperkte oplage van 1000 exemplaren heeft de auteur een studie gepubliceerd over de Tempel Tokens van India. Hij kan met kennis van zaken spreken; in een veeljarig verblijf in India werd zijn interesse voor de numismatiek van India gewekt.

Zijn boek geeft een zeer goede omschrijving met illustraties van de belangrijkste types, waarbij de religieuze en historische achtergronden ten volle tot hun recht komen. Waar nodig zijn deze zo uitvoerig mogelijk beschreven. Dit is nodig om de afbeeldingen op deze tokens te kunnen begrijpen.

Het moge waar zijn dat het aantal verzamelaars van deze tokens relatief gering is, doch het nu voorhanden zijn van een samenvattende gids tot dit gebied kan bijdragen tot een grotere belangstelling voor dit tot nu toe te weinig doorvorste onderdeel van de numismatiek. Het boek is in Nederland verkrijgbaar bij Jacques Schulman N.V.

M. J. v. d. Voort

NUMISMATISCHE KRINGEN

Kring Brabant

(Secr. Le Sage ten Broeklaan 57, Eindhoven)

111e bijeenkomst op 9 maart 1972 — Op deze bijeenkomst in het Provinciaal Museum te Den Bosch sprak Dr. J. Sprenger uit Maastricht over 'Heeft het kapittel van St. Servaas te Maastricht gemunt?' Na eerst aan de hand van dia's ons door het historisch gedeelte van Maastricht te hebben gevoerd toonde spreker vervolgens aan dat aangenomen mag worden dat het kapittel van St. Servaas gemunt heeft.

112e bijeenkomst op 15 april 1972 — De heer W. K. de Bruijn uit Utrecht sprak over 28-stuiverstukken. Het was een avontuurlijke studie van alle bekende 28 stuiverstukken.

113e bijeenkomst op 4 mei 1972 — Dr. H. J. van der Wiel uit Gouda sprak over 'De munten van het Prinsdom Orange onder het huis Nassau'. Wie de spreker kent, weet dat een dergelijk verhaal wordt getoond tegen de achtergrond van prachtige decors van de geschiedenis van dit Prinsdom. Een verhaal waarvan wij toch maar weinig afwisten.

Kring 's-Gravenhage

(Secr.: Zeestraat 71b)

219e bijeenkomst op 16 maart 1972 — Dr. H. J. van der Wiel hield een causerie over 'De munten van range', die hij in het kader van de geschiedenis van het Zuid-Franse prinsdom plaatste.

220e bijeenkomst op 19 april 1972 — Door de heer W. K. de Bruijn werden 'voorlopige resultaten van een onderzoek naar de geschiedenis van de 28 stuiverstukken' op boeiende wijze naar voren gebracht, toegelicht met grafieken betreffende de honderden door hem in openbare en particuliere collecties geregistreerde exemplaren van deze tussen 1601 en 1696 geslagen muntsoort.

221e bijeenkomst op 25 mei 1972 — Drs. J. P. A. van der Vin sprak over 'De goden der Romeinen'. De Romeinse godsdienst bleek een zeer complex geheel te zijn, waarin naast oud-Italische elementen ook Griekse, oosterse en Egyptische invloeden meespeelden. Spreker toonde aan de hand van talloze dia's en originele stukken aan hoe de invloed van al deze kultussen op de numismatiek was. Tevens demonstreerde hij aan de hand van vierde eeuwse munten hoe de universele zonnekultus uit de derde eeuw de confrontatie met het opkomende christendom verliest.

Kring Kampen

(Secr.: Wilhelminalaan 3, Kampen)

43e bijeenkomst op 13 maart 1972 — Mevr. Maaskant vertelde ons aan de hand van talrijke dia's over de muntslag in de Griekse steden van Zuid-Italië.

Het was een bijzondere prettige avond. Meer dan een uur wist ze de talrijke aanwezigen te boeien. Na de lezing werden talrijke vragen gesteld.

44e bijeenkomst op 10 april 1972 — Deze avond werd bijna geheel in beslag genomen door een onderlinge veiling. Geen wonder, want de catalogus vermeldde ruim 150 nummers. Vier nieuwe leden konden we inschrijven, zodat onze kring nu ruim 70 leden telt.

SPINK

Handelaren in munten en penningen
van alle tijden

*By appointment
to Her Majesty The Queen
Medallists*

*Uitgevers
van de „Numismatic Circular”
en andere toonaangevende werken
op numismatisch gebied*

SPINK & SON LTD

Gevestigd in 1666

*By appointment
to H.R.H. The Duke of Edinburgh
Medallists*

KING STREET, St. JAMES'S, LONDON S.W.1
ENGLAND

MONNAIES ET MÉDAILLES - JETONS - SCEAUX - DÉCORATIONS

LIBRAIRE NUMISMATIQUE

EXPERTISES

JULES FLORANGE & CIE

S.A.R.L. - Maison fondée en 1890

17, rue de la Banque - PARIS 2e - Tél. LOUvre 09-32 - R.C. 20475 B.

P. & P. SANTAMARIA

founded 1898

Piazza di Spagna, 35

00187 - ROMA - Italy

(Telephone: 6790416)

COINS

AND

MEDALS

Numismatic Publications

MUNTHANDEL „DE LEEUWENDAALDER”

(J. H. Evers)

Joh. van Oldenbarneveltlaan 92A, Den Haag
tel. (070) 55 10 07

INKOOP — VERKOOP
TAXATIES — ADVIEZEN

Geopend: wo., do., vr. van 13—18 uur, za. van 10—18 uur

MEVIUS & HIRSCHHORN INT.
AMSTERDAM

Munten- en boekenlijst gratis op aanvraag

UTRECHTSESTRAAT 33

tel. 66990

Nederlandse en buitenlandse munten,
albums en grote sortering
numismatische literatuur.

UTRECHTSESTRAAT 115

tel. 238968

Bankbiljetten, gouden munten
en een zeer fraaie collectie
Romeinse munten.

GALERIE DES MONNAIES SA

Bernth Ahlström

Avenue du Léman 34
1005 LAUSANNE-Suisse
tél.: 021-29 66 33/34

Case postale 1053
1001 LAUSANNE-Suisse

MONNAIES

MEDAILLES

Ventes aux enchères — Listes de prix illustrées

Für die deutschen und österreichischen Münzen sowie das Römisch-Deutsche Reich
wenden Sie sich bitte direkt an:

GALERIE DES MONNAIES GMBH

Schadowstrasse 71
4 DÜSSELDORF-Allemagne
Tel.: 211 / 36 38 26

MUNZEN

MEDAILLEN

A. G. VAN DER DUSSEN

Hondstraat 5, Maastricht
Tel: 04400-15119

Munten, Penningen, Eretekenen
en Numismatische Boeken

Prijslijsten worden op verzoek gratis toegezonden

ADOLPH HESS A.G., LUZERN

Haldenstrasse 5 - Telephon 224392

MÜNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MEDAILLES - COINS AND MEDALS

MAISON PLATT S.A.

49 Rue de Richelieu
PARIS I

MONNAIES — MÉDAILLES
JETONS — DÉCORATIONS
LIBRAIRIE NUMISMATIQUE
ANTIQUITÉS ARCHÉOLOGIQUES

LISTES s/DEMANDE

B. A. SEABY LTD.

MUNTEN EN PENNINGEN

Audley House, 10/11 Margaret Street, LONDON W1N 8AT

Uitgevers van:

"SEABY's Coin and Medal Bulletin" - Numismatische artikelen en prijslijsten, 14/— per jaar.

"Roman Coins and their Values" door H. A. Seaby, 1964 Edition, linnen band, 30/—.

"Standard Catalogue of British Coins", Vol I-England, gebrocheerd 14/—, linnen band £ 1.

"Greek Coins and their Values" gebrocheerd 16/—.

MUNTHANDEL HABETS

Munten

Penningen

Medailles

Van Anrooyst. 7.

Geleen

Tel.: 04494-7810

Boeken

Catalogi

Albums

Aanbiedingslijsten sturen wij op verzoek gratis.

Nederlands leverancier Coinholders en accessoires

MÜNZEN UND MEDAILLEN A.G.

Malzgasse 25 - BASEL.

Onder leiding van Dr. Erich Cahn, Dr. Herbert Cahn, Pierre Strauss

Belangrijke voorraad munten en penningen uit alle tijdperken en landen

Maandelijks geïllustreerde prijslijsten, gratis op aanvraag

GERHARD HIRSCH

NUMISMATIKER

MÜNCHEN - 2 - PROMENADEPLATZ 10

ANKAUF

VERKAUF

VERSTEIGERUNGEN

MUNTBOEK

van P. VERKADE in reprint. Steeds voorradig. Herdruk naar de originele uitgave van 1848 met de volledige tekst en alle oorspronkelijke afbeeldingen. U kunt een folder aanvragen.

Ook kan men bij ons het prospectus aanvragen voor de reprint van de 3 delen Jac. van Lennep & Jan ter Gouw, De Uithangteekens & Het Boek der Opschriften.

Aankoop van bibliotheken en boeken op het gebied van Geschiedenis, Amsterdam, Volkskunde enz.

Boekhandel JAN TER GOUW, Overtoom 480, Amsterdam-W., tel. 020-16.64.26 b.g.g. 02507-2851.

HANS M. F. SCHULMAN

NEW ADDRESS
25 WEST 45th STREET
NEW YORK, N.Y. 10036

THE MOST IMPORTANT FIRM FOR FOREIGN COINS
IN THE UNITED STATES

4—6 Auctions per year at the Waldorf-Astoria Hotel.

Subscriptions: \$ 5.00 per year for all our publications.

Tel: Mu-7-3145

WUI Telex: 62498

Cables: Numatics, N.Y.

Em. BOURGEY

Expert en Médailles auprès du

Tribunal Civil de la Seine

PARIS 9e

7, Rue Drouot

MONNAIES ET MÉDAILLES

**ISRAEL
GOVERNMENT
COINS
AND
MEDALS
CORPORATION
LTD.**

CURRENT COINS
COMMEMORATIVE COINS
STATE MEDALS

World wide subscriber service.

Write for the Company's colorful descriptive publications.

Head Office: 11, Keren Hayesod Street, Jerusalem, Israel.

JACQUES SCHULMAN N.V.

MUNTEN — PENNINGEN — ANTIQUITEITEN
EXPERTISES — VERKOOP — INKOOP — VEILINGEN

Keizersgracht 448

Tel. 23 33 80 - 24 77 21

Amsterdam

RUIMTEVAART OP DE PENNING!

APOLLO XI
BESTELNUMMER 621

APOLLO XII
BESTELNUMMER 629

APOLLO XIII
BESTELNUMMER 630

APOLLO XIV
BESTELNUMMER 632

Muntgoud, poli fond/mat reliëf

Oplage	Afmeting	Gewicht	Prijs
	18 1/2 mm	3,7 gram	f 42,—
	22 1/2 mm	6,5 gram	f 64,—
* 750 stuks	30 mm	13 gram	f 135,—
* 100 stuks	50 mm	50 gram	f 475,—
* 50 stuks	50 mm	90 gram	f 790,—

Zilver, poli fond/mat reliëf

5000 stuks	30 mm	f 18,—
5000 stuks	50 mm	f 39,50
Brons, gepatineerd	50 mm	f 11,75

Prijzen inclusief B.T.W.

Te bestellen bij: Banken, Juweliers, Munthandel, Postzegelhandel, De Grensvisselkantoren of rechtstreeks bij Koninklijke Beeger Voorschoten.

Prijswijzigingen voorbehouden

* genummerd, met waarborgcertificaat in luxe etui

**Koninklijke Beeger
Voorschoten**

Telefoon 01717-4500

DRIEMAANDELIJKE UITGAVE
van het Kon. Ned. Genootschap voor Munt- en
Penningkunde
en van de Vereniging voor Penningkunst

REDACTIE

J. P. A. van der Vin, A. J. de Koning, J. Berkman

REDACTIE-SECRETARIAAT

J. Schulman, Keizersgracht 448, Amsterdam-C.

ABONNEMENTSPRIJS

voor niet-leden van een der beide verenigingen
/ 5.— per jaar

ADVERTENTIES

1/2 pagina / 100.— per jaar

POSTREKENING 260629 t.n.v.

De Geuzenpenning, Amsterdam

DE GEUZEN PENNING

MUNT- EN PENNINGKUNDIG NIEUWS

22e JAARGANG

NO. 4

OKTOBER 1972

VERKOOP! WAAROM?

De meeste verzamelaars zullen zich de grote muntenveiling nog wel herinneren, welke ongeveer een jaar geleden door de N.V. Schulman in Amsterdam werd gehouden. In de uitgebreide collectie antieke munten die hier in andere handen overgingen, bevond zich een groot aantal stukken afkomstig uit het Koninklijk Penningkabinet in Den Haag. Het is volkomen begrijpelijk dat vele verzamelaars in binnen- en buitenland zich hebben afgevraagd: Wat gebeurt hier? Waarom gaat het Penningkabinet tot verkoop van zoveel stukken over? Heffen ze soms de collectie antieke munten op? En zeker zijn er ook wel gedachten geweest in de geest van: wordt er zo met Rijksbezit omgesprongen? Het zijn allemaal begrijpelijke reacties, maar ze hebben geen betrekking op de kern van de zaak. Waar het wel om ging hoop ik in dit stukje wat duidelijker te maken.

Iedereen weet wel dat de musea naast de stukken die ze kunnen exposeren in de magazijnen ook nog een hoeveelheid materiaal bezitten. Ook deze voorraad is van belang, ten minste wanneer ze van goede kwaliteit is. Maar hier schuilt nu juist een probleem, want dit materiaal is – vooral bij de oudere musea zoals ook het Penningkabinet – in de loop van soms vele eeuwen bijeengebracht en hierbij is men vaak weinig kritisch te werk gegaan. Men ging ervan uit dat een museum zoveel mogelijk stukken diende te bezitten en lette daarbij niet of nauwelijks op de kwaliteit. Ook de vraag of een bepaald stuk wel of niet in de collectie paste werd niet gesteld.

Op deze wijze is men in de vorige eeuw ook te werk gegaan bij het bijeenbrengen van de collectie van het Penningkabinet. Men kocht soms kleine verzamelingen in hun geheel op, terwijl daar slechts enkele stukken van werkelijk be-

1. Voorpagina, Antiochia, Philippus II 244-249 A.D.

2. Tyrus, Trajanus/Apollo Melkarth 98-117

lang tussen zaten. Dat op deze wijze een collectie ontstond met enerzijds vele dubbele exemplaren en anderzijds grote lacunes in de iets zeldzamer typen was onvermijdelijk. Een dergelijke collectie waarin het goede materiaal wordt overheerst door een grote hoeveelheid stukken van mindere kwaliteit is – althans voor een deel – moeilijk te hanteren en heeft vanuit wetenschappelijk oogpunt gezien geen enkele betekenis. Daarom heeft het Koninklijk Penningkabinet na lang overwegen en met volledige instemming van het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk besloten door een 'grote schoonmaak' aan de onbevredigende situatie een eind te maken. Men wilde door een deel – en het ging in dit geval om ongeveer het vierde deel – van de collectie Romeinse munten van de hand te doen de collectie antieke munten verbeteren en meer bruikbaar maken.

Het idee een aantal overbodige munten te verkopen was niet geheel nieuw. Ook de collectie Nederlandse munten van het Penningkabinet heeft in 1905 en in 1950 een dergelijke sanering ondergaan, ook al ging het toen om aanzienlijk minder exemplaren.

In de partij verkochte munten kunnen drie groepen worden onderscheiden. In de eerste plaats was er een grote hoeveelheid stukken van slechte kwaliteit (deze werden hoofdzakelijk verkocht in de lots). In de tweede plaats werd er een aantal weliswaar echte, maar toch gerestaureerde (opgesneden) stukken verkocht. Deze waren soms heel fraai om te zien en voor verzamelaars blijken dergelijke stukken altijd weer aantrekkelijk te zijn. In een wetenschappelijk opgezette verzameling horen dit soort stukken echter niet thuis. Een derde groep werd gevormd door een grote hoeveelheid dubbele exemplaren of exemplaren met slechts kleine onderlinge afwijkingen. Uit het bovenstaande moet wel duidelijk zijn dat er geen stukken van werkelijk belang zijn verkocht. Munten die bij voorbeeld hier in Nederland gevonden zijn, waren er bepaald niet bij. Het ging hier zuiver en alleen om het overvloedige materiaal in de magazijnen, dat bij het werken een steeds grotere last ging vormen.

En nu dan de plannen voor de toekomst. Zoals reeds gezegd zitten er in de collectie nog grote lacunes. Het opvullen van deze lacunes en het opbouwen van een zo gevarieerd mogelijke, wetenschappelijk verantwoorde collectie Romeinse munten, is het werk waar het Penningkabinet zich in de komende jaren mee bezig zal houden. Het gaat er niet om alle nummers van de grote catalogi, zoals de *Roman Imperial Coinage*, te bezitten. Dit is niet alleen een onhaalbare zaak, maar bovendien is dat volslagen zinloos. De enorme collecties in Londen en Parijs zijn door ons toch niet te evenaren. Wel gaat het erom een zo breed mogelijk beeld van de numismatiek in de oudheid te kunnen bieden.

Een aantal van de nieuwe aankopen uit het afgelopen jaar vindt U in dit nummer afgebeeld. Het zal U opvallen dat de nadruk hierbij valt op de munten welke in de keizertijd in lokale muntplaatsen in het oostelijk deel van het Romeinse rijk zijn vervaardigd. Dit betekent niet dat er geen stukken uit de officiële Rijksmunt te Rome meer worden gekocht, maar doordat in de vorige eeuw juist alle aandacht viel op de 1e en 2e eeuwse munten van de officiële munt te Rome is daar al een tamelijk uitgebreide collectie van aanwezig. De munten uit de provinciale munthuizen beschouwde men toen als tweede soort of nog minder. In feite echter zijn deze munten even belangrijk, aangezien dit het geld was dat in het oosten in omloop was. Daarnaast wordt er nog een aantal lacunes in de collectie Byzantijnse munten opgevuld.

Samenvattend kunnen we stellen dat het Penningkabinet een weinig betekenend deel van de collectie Romeinse munten heeft verkocht om op deze wijze de collectie beter te kunnen laten functioneren en tevens om door nieuwe aankopen een groter evenwicht in de verzameling te kunnen aanbrengen.

J.P.A.v.d.V.

8. Ephesus (Ionia), Commodus/ hert 180-192

3. Pogla (Pisidia), Antoninus Pius/Artemistempel
138-161

MUNTVONDST TE UTRECHT

In de laatste dagen van april werd bij het graven van een diepe bouwput in de binnenstad van Utrecht een belangrijke muntvondst gedaan. Een bonk klei bleek een groot aantal middeleeuwse munten te bevatten. Na zorgvuldige reiniging werden 7 gouden en 295 zilveren munten geteld uit de 15e eeuw, de jongste van 1483; scherven van een kannetje of andere verpakking zijn niet aangetroffen. De munten hebben ondanks het verblijf in de bodem van bijna vijf eeuwen weinig geleden; de meeste waren ook betrekkelijk weinig door het gebruik gesleten, toen zij in de grond werden verborgen. De inhoud van de schat kan als volgt worden samengevat:

86 munten van David van Bourgondië, alle geslagen in de bisschoppelijke munt te Wijk-bij-Duurstede;

26 munten tijdens dezelfde regering geslagen in de stad Utrecht zelf;

90 munten van de Bourgondische Nederlanden, lopend tot 1480, geslagen op naam van Philips de Goede, Karel de Stoute en Maria in Brabant, Vlaanderen, Henegouwen, Holland en Gelre; 17 munten uit dezelfde gewesten, geslagen vóór de Bourgondische unificatie in 1433; uiteraard door het langdurige gebruik meestal sterk gesleten;

38 munten uit Luik en de noord-oostelijke gewesten die niet tot de Bourgondische staat behoorden, merendeels vliegers van Groningen, Sneek en Bolsward;

33 munten van het hertogdom Kleef;

12 munten uit andere landen, waaronder van zo verre herkomst als Denemarken, Dauphiné en Rome.

De algemene samenstelling is voor een schat verborgen juist buiten de grenzen van de Bourgondische staat, in het sterk onder Bourgondische invloed staande Utrechtse Nedersticht – bisschop David was een bastaard-broer van Karel de Stoute – begrijpelijk en komt overeen met die van andere vondsten uit hetzelfde gebied. Ruim een derde van de munten stamt uit het Nedersticht zelf, evenveel komen uit de Bourgondische landen; een veel kleiner aandeel

leveren de oostelijke buurlanden; tussen het geheel bevinden zich – zoals in de 15e eeuw gebruikelijk – een klein aantal munten van heinde en verre, overigens alle soorten die wel eens meer in de Nederlanden zijn gesignaleerd. Ongewoon daarentegen is de onderverdeling van de Utrechtse munten en dit vindt ongetwijfeld zijn verklaring in de historische situatie in het jaar 1483. Kortgeleden had zich nl. de reeds jaren bestaande spanning tussen de bisschop, die vanuit zijn residentie bij Wijk een krachtig centraal gezag wilde opbouwen, en een groot deel van zijn onderdanen tot een openlijk conflict met de stad Utrecht toegepitst. In de zomer van 1481 maakte de anti-bourgondische partij onder leiding van burggraaf Jan van Montfoort, met steun van zojuist uit Leiden verdreven Hoeks-gezinde Hollanders zich meester van het gezag in de stad. Er volgden twee jaren van met afwisselend geluk gevoerde gevechten tussen het stedelijk legertje en de troepen van de bisschop, die de steun kreeg van aartshertog Maximiliaan, de echtgenoot van hertogin Maria van Bourgondië. Aanvankelijk kon deze weinig hulp bieden, elders gebonden door oproerige bewegingen en oorlog met Frankrijk. De stadsregering verzekerde zich intussen van de hulp van de hertog van Kleef, wiens broeder Engelbert met een aantal ruiters kwam en in het begin van 1482 als ruwaard van het Nedersticht werd ingehuldigd. Pas in de nazomer van 1483 kon Maximiliaan, na successen in het Zuiden, naar het Sticht komen om de stad na een beleg van enkele weken tot onderwerping aan de bisschop te dwingen; de leiders van het verzet werden gevangen gezet of verbannen.

De Utrechtse schat weerspiegelt duidelijk deze gebeurtenissen. De munten door bisschop David in de jaren kort voor de oorlog te Wijk geslagen zijn rijkelijk vertegenwoordigd: jagers met de jaartallen 1477, 1478 en 1479 en de daarbij behorende halve en kwart jagers (gewoonlijk ten onrechte hele en halve Sint Maarten-stuivers genoemd), niet echter de tijdens de oorlog met de jaartallen 1482 en 1483 te Wijk geslagen munten van vuurijzer-type, die kennelijk evenmin als de toch niet bijzonder

Ruwaard Engelbert van Kleef
braspenny 1482 (Utrecht)

zeldzame Bourgondische munten van 1481 en 1482, in de stad hebben kunnen doordringen. Wel zijn daarentegen aanwezig de anders uiterst zeldzame munten die tijdens de oorlog in Utrecht zelf zijn uitgegeven: braspennings op naam van de ruwaard Engelbert van Kleef met jaartal 1482 en een stuiver met afbeelding van Sint Maarten, tijdens de allerlaatste fase van de oorlog in juli 1483 op naam van de stad zelf geslagen. Wellicht zijn de in verhouding vrij talrijke Kleefse munten, waaronder stukken met de jaartallen 1482 en 1483, wel door de ruiters van jonker Engelbert meegebracht.

Zelden kan een muntvondst zo duidelijk met historische gebeurtenissen in verband gebracht worden. Vooral de zo ongewone groep Utrechtse munten wettigt de veronderstelling dat de schat in augustus 1483 toen de val van de stad met alle daaraan verbonden gevaren gevreesd moest worden, veiligheidshalve snel in de grond werd weggestopt, niet eens in een kruikje verpakt. Het heeft de eigenaar echter niet mogen baten: hij kan tijdens de laatste gevechten zijn omgekomen, de stad tijdig hebben ontvlucht of na de capitulatie van 31 augustus verbannen zijn. Zijn geld is onaangeroerd blijven liggen tot het bij toeval weer werd teruggevonden.

H. E. v. G.

EEN NUMISMATISCH ST. NICOLAASGESCHENK IN 1827

Het is bekend dat ondanks de opheffing van de Nederlandse provinciale munthuizen tijdens het Koninkrijk Holland per 1 januari 1807 en de invoering van 'eenheidsmunten' voor het gehele Nederlandse territorium vele soorten munten uit de tijd van de Republiek nog lang in omloop en officieel gangbaar bleven. Naast andere oorzaken (o.m. het feit dat België nog lang tot het Koninkrijk der Nederlanden behoorde) waren ook de gehechtheid van het publiek aan de oude muntsoorten en de aanvankelijk onvoldoende aanmaak van de nieuwe Nederlandse munten daar debet aan. Pas de wet van 1839 maakte het mogelijk aan deze voor een goede economie ongewenste toestand een einde te maken: van 1842-1849 werden de oude muntsoorten ingenomen en op 's Rijks Munt omgesmolten (zie o.m. H. Enno van Gelder, *De Nederlandse Munten, Utrecht-Antwerpen* 1965, spec. p. 166-172).

Aan deze langdurige omloop van oud Republikeins geld in Friesland is in het onlangs geopende Fries Munt- en Penningkabinet te Franeker (een onderdeel van het Fries Museum te Leeuwarden) zelfs een gehele vitrine gewijd (zie *De Geuzenpenning* 22, 1972, nr. 3, p. 45). Een interessant bewijs van deze nog lang durende omloop werd onlangs aan het Fries Munt- en Penningkabinet ten geschenke gegeven. Het betreft een met de hand geschreven (thans zorgvuldig geconserveerd) documentje, waarop in zes regels te lezen staat: 'Deze drie Gerande guldens heeft Antje Tuymelaar Present gekregen van Grootvader H. Tuymelaar, den 6 Desemb. 1827 tot St. Nicolaas'.

Deze 'drie gerande guldens', die het papierje vergezelden waren drie Nederlandse guldens van de Provincie Gelderland, geslagen in 1763 (Verkade 22 nr. 2). Zij verkeren alle drie in goede staat.

Dit documentje was met de guldens steeds in de familie gebleven, tot een en ander in 1972, nu geen lijnrechte verving meer mogelijk was, in openbaar bezit werd afgestaan. In de tekst is interessant dat van 'gerande' guldens

Bisschop David van Bourgondië
jager 1478 (Wijk bij Duurstede)

4. Kolybrassos (Cilicia), Marcus Aurelius/Zeus
161-180

5. Antiochia, Septimius Severus 194-195

wordt gesproken; dit is mogelijk gedaan om ze van de gladwandige guldens van het Koninkrijk te onderscheiden.

Intrigerend was de vraag wat de reden kon zijn dat deze drie guldens die voor 1827 toch zeker geen gering St. Nicolaasgeschenk waren aan een toen op een week na 8 jaren oud zijnd meisje door haar bewaard werden en niet voor iets anders uitgegeven.

Familiepapieren en archiefonderzoek leerden dat Antje Tuymelaar genoemd was naar haar grootmoeder Antje Sebes Beerta, die in het jaar van de schenking op 19 maart was overleden en dat haar grootvader Hendrik Tuymelaar, van wie zij de guldens op St. Nicolaas 1827 had gekregen, reeds vrij kort daarop, nl. op 10 maart 1829 op 73-jarige leeftijd stierf. Heeft Antje, die door haar naam stellig veel voor de grootouders heeft betekend, dit geschenk dat van een door haar grootvader zelf geschreven briefje was vergezeld, daarom altijd als een dierbaar aandenken bewaard?

Volledigheidshalve zij vermeld dat een en ander gesitueerd moet worden in het Friese Heerenveen, waar de Tuymelaars als niet geheel onbemiddelde kooplieden bekend stonden. De schenker van de Gelderse guldens was bij zijn overlijden (te Oranjewoud) 'plaatsvervangend Vredereger' van het Kanton Heerenveen.

G. Elzinga

LODEWIJK VAN DEYSSSEL ALS GOUVERNEUR GENERAAL VAN NEDER- LANDSCH INDIË

Een unicum?

Het onderstaande heeft betrekking op een tweetal door de Vereniging voor Penningkunst uitgegeven penningen, te weten:

- De penning 1935-2 op Doctor Karel Joan Lodewijk Alberdingk Thijm (Lodewijk van Deyssel), door L. P. J. Braat, geslagen in brons, formaat 60 mm.
- De penning 1937-1 op Jhr. Mr. B. C. de

Jonge, door O. L. Wenckebach, geslagen in brons, formaat eveneens 60 mm.

Onlangs werden wij door één van de leden van onze Vereniging attent gemaakt op het bestaan van een penning met de voorzijde van penning a. (het portret van Lodewijk van Deyssel) en de keerzijde van penning b. (een familiewapen met de tekst 'Gouverneur Generaal van Nederlandsch Indië 1931-1936').

Aangezien er vele goede Van Deysselpenningen bekend zijn, is het aannemelijk, dat de eerste oplage destijds volgens de regels tot stand kwam, maar dat er later iets mis ging, toen er nabestellingen werden gedaan, terwijl er geen exemplaren meer in voorraad waren. Daar – uit een oogpunt van efficiency – naslagen toch wel in aantallen van tenminste 5 à 10 stuks vervaardigd zullen zijn, mag als welhaast zeker worden aangenomen, dat meerdere dergelijke exemplaren aangemaakt werden.

Werd de vergissing opgemerkt? Werden de 'misslagen' – op deze ene nu bekende na – vernietigd? Zijn er soms nog meerdere exemplaren van deze 'dubbelpenning' in omloop? Werden er met de stempels van de Vereniging (ruim honderd in getal) wellicht ook andere onjuiste combinaties gemaakt en in omloop gebracht?

Wilt U er a.u.b. de in Uw bezit zijnde Verenigingspenningen eens op nazien en eventuele bevindingen in dit verband melden aan het secretariaat: Notweg 21, Bergen (N.H.)? Bij voorbaat dank!

K. H. Heins

6. Samosata (Cappadocia), Philippus II/ Tyche 244-249

7. Aspendos (Pamphylia), Salonina/Hermes 253-268

KON. NED. GENOOTSCHAP VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE

Op 17 juni 1972 hield het Genootschap zijn voorjaarsvergadering in het 700-jarige Gouda. Na een ontvangst door de burgemeester in het stadhuis begon om 11 uur de huishoudelijke vergadering in restaurant 'De Beursklok'. Hierbij waren 51 leden en een aantal introducees aanwezig.

In zijn openingswoord wijst de voorzitter er op dat er een grote ledenaanwas geweest is in de laatste jaren: 40,8% is pas sinds 1966 lid. De door omstandigheden uitgestelde overhandiging van het diploma van erelidmaatschap (verleend in 1970) aan Dr. A. J. Bemolt van Loghum Slaterus vindt nu plaats. De overleden leden Bamberger en Ter Harmsel worden staande herdacht. Tot nieuwe leden worden benoemd: Dr. A. A. de Boer te Brussel; Prof. Dr. C. J. Bouwkamp te Eindhoven; W. S. C. M. van der Heijden te Veldhoven; Mr. D. Müller te Mijnsheerenland; Drs. H. van Osch te Den Dungen; R. J. Graaf Schimmelpenninck te Egmond a/d Hoef; L. L. F. Schulman te Amsterdam; en L. J. Veen te Heemstede. Na goedkeuring van de notulen van de najaarsvergadering 1971 te Culemborg wordt besloten tot roeyement van twee leden wegens wanbetaling.

Het jaarverslag van de secretaresse wordt goedgekeurd. Daarna geeft de penningmeester een toelichting op de financiële stukken. Het vermogen is achteruitgegaan, maar door de recente contributieverhoging zal waarschijnlijk weer vooruitgang geboekt kunnen worden. Als de inflatie doorgaat, zal op den duur een nieuwe verhoging nodig zijn.

De heer Volte heeft enige kritiek op de samenstelling van het Jaarboek. Hij vindt het geen bezwaar dat 80% van de contributie gebruikt wordt voor wetenschappelijke publikaties, maar zou graag zien dat deze dan ook voor de leden interessant zouden zijn. Een vondst van Romeinse munten in Turkije heeft niets

met de Nederlandse numismatiek te maken. Volgens de voorzitter gaat het er alleen om of een publikatie van wetenschappelijk belang is, ook als deze voor veel leden niet interessant is. De redaktiekommissie beslist welke artikelen worden opgenomen.

De heer Klaassen wijst er op dat door de achterstand nieuwe leden verscheidene Jaarboeken krijgen voor één contributie. Den penningmeester antwoordt dat het bestuur besloten heeft om, vanaf het moment dat iemand lid wordt, alle publikaties toe te zenden die daarna verschijnen. Als we weer bij zijn is het geen probleem meer.

Vervolgens leest de penningmeester het financieel verslag van De Geuzenpenning over 1971 van Dr. Zwager voor. Verwacht wordt dat de begroting over 1972 wel zal sluiten. In 1973 zullen de losse abonnementen wel duurder moeten worden. Er zijn plannen voor een wervingsactie voor nieuwe abonnees.

De heer Klaassen leest het verslag van de kascommissie voor, waarna de vergadering akkoord gaat met hun voorstel tot décharge van den penningmeester. De begroting 1972 wordt na toelichting door de penningmeester ongewijzigd vastgesteld. Tot leden van de kascommissie 1972 worden benoemd de heren Van den Brandhof en Pieterse.

Over het voorstel tot wijziging van art. 11,3 van het huishoudelijk reglement ontstaat enige discussie, maar uiteindelijk besluit de vergadering het entreegeld voor nieuwe leden op f 5,- vast te stellen en art. 11,4 te schrappen.

Drs. J. Vinkenborg is aan de beurt van afreden en is niet herkiesbaar. De voorzitter bedankt hem voor zijn aktiviteit en trouw aan het Genootschap. De heer H. K. Berghuis wordt bij acclamatie in zijn plaats benoemd.

De voorzitter kondigt aan dat de volgende vergadering op 23 september in Groningen zal worden gehouden, samen met de Verein der Münzenfreunde für Westfalen und Nachbargebiete. Hij bedankt Dr. Zwager, die in januari afgetreden is als penningmeester van De Geuzenpenning, voor het vele werk dat hij in die functie gedaan heeft.

Bij de Rondvraag stelt de heer R. Schulman

9. Antiochia (Pisidia), Caracalla/wolvin 198-217

voor om een uittreksel uit de doelstellingen van Genootschap en Vereniging voor Penningkunst in De Geuzenpenning te zetten, b.v. op de binnenzijde van de omslag.

Naar aanleiding van een vraag van de heer Tours brengt de heer Puister verslag uit van de laatste activiteiten van de speciale commissie, die op maatregelen zint om de vervalsing van oude munten tot staan te brengen. Het Ministerie van Justitie meent dat de wetgeving op zichzelf voldoende is, maar dat de bestaande wetsartikelen onvoldoende gebruikt worden. Door bemiddeling van een lid van de Hoge Raad zal een student deze wetsartikelen bestuderen. De commissie wacht het resultaat hiervan af, alvorens door te gaan met besprekingen met het Ministerie. Er wordt te weinig aangifte gedaan van verkoop van valse munten. Waar dit wel gebeurde had men succes.

Tenslotte vraagt de voorzitter de vergadering dispensatie om nog een lid te benoemen dat door een abus van het bestuur niet op de agenda is geplaatst. De dispensatie wordt verleend en de heer P. C. Korteweg te Zwolle wordt benoemd.

Na de lunch gaan de leden naar het Stedelijk Museum 'Het Catharina-Gasthuis'. De directeur, Dr. J. Schouten, vertelt iets over de geschiedenis van het gasthuis en over de voor geschiedenis van de oudheidkamer die in 1940 in het gasthuis zijn intrek nam. De leden bezichtigen het museum en daarna de Goudse glazen in de St. Janskerk. In Hotel 'De Zalm' wordt geborrelt en hier blijft ook een aantal leden dineren. De dag wordt afgerond met een rondgang langs de belangrijkste illuminaties in het centrum.

VERENIGING VOOR PENNINGKUNST

Wij willen nogmaals de aandacht vestigen op de huwelijkspenning die de Vereniging voor

Penningkunst te koop aanbiedt voor de lage prijs van f 10,-. Het ontwerp is gemaakt door Niel Steenberg, de diameter is 50 mm, het materiaal brons (zie het aprilnummer van dit blad, blz. 26). Na overmaking van f 10,- op postgiro 96820 van Secretariaat Vereniging voor Penningkunst, Notweg 21, Bergen (NH) krijgt U dit originele huwelijksgegeschenk thuisgestuurd.

BUITENLANDS NIEUWS

De Amerikaanse Society of Medalists is een zustervereniging van de Vereniging voor Penningkunst. Sinds 1930 heeft de Society 85 penningen uitgegeven die alle in verkleind formaat afgebeeld worden in een brochure. Deze brochure kunnen belangstellenden gratis toegesonden krijgen, samen met een boekje waarin alle thema's van de penningen alfabetisch vermeld worden, door te schrijven naar Mrs. Mary Louise Cram, Executive Secretary, The Society of Medalists, 30 West Branch Road, Weston, Conn. 06880.

Van 21 tot 28 januari 1973 organiseert de York Coin and Stamp Fair een 'Tour of Britain' voor Europese en Noordamerikaanse muntverzamelaars, te beginnen in Londen. De verzamelingen van het British Museum en vele andere musea, o.a. in Oxford, Birmingham, Sheffield, Edinburgh en Glasgow, worden bezocht. In iedere plaats van overnachting wordt een ontmoeting met plaatselijke verzamelaars gearrangeerd. In York kan men de Coin & Stamp Fair bezoeken. Kosten £ 65,- voor de gehele Tour. Nadere inlichtingen bij het Koninklijk Penningkabinet, Zeestraat 71b, Den Haag.

10. Alexandria, Marcus Aurelius/Serapis 168/169

11. Laelianus, kz. Victoria 268 A.D.

PUBLIKATIES

B. Hobson, *Munten. Eenvoudige handleiding voor het bepalen van ouderdom en herkomst van munten*, Bussum 1970 (prijs f 5,90)

Onlangs verscheen een Nederlandse vertaling door R. J. Demarée van dit in 1966 onder de titel *Coin Identifier* verschenen werkje (ook een Duitse vertaling is inmiddels verschenen). Het bevat na een korte inleiding in hoofdzaak een lijst van kenmerkende woorden, waarin te vinden is dat SUOMI Finland, TRAIECTVM Utrecht en CPbHJA Servië betekent, dat PONT MAX wijst op pauselijke munten, S-M op Zweedse, enz., een reeks afbeeldingen van moderne Arabische en Aziatische munten en regentenlijsten van de belangrijkste landen. Hoewel het boekje zeer elementair is ingesteld en niet van fouten en slordigheden in tekst zowel als vertaling is vrij te pleiten, geeft het antwoord op een groot aantal vragen die in de praktijk dagelijks door beginnende verzamelaars gesteld plegen te worden

J.P.A.v.d.V.

NUMISMATISCHE KRINGEN

Kring Twente

(Secr.: Weverstraat 27, Overdinkel)

42e bijeenkomst op 11 november 1971 — Op deze avond werd de lezing verzorgd door de heer H. Gerritsen, een van de leden van onze eigen kring. De titel van zijn lezing was 'Het Engelse Tokenwezen en zijn achtergrond'. De heer Gerritsen leidde zijn verhaal in met een beschouwing over de meer bekende tokens, die op verschillende tijden en plaatsen in de wereld zijn geslagen. Langzamerhand

kam de verteller toe aan het eigenlijke onderwerp: het Engelse tokenwezen. Op boeiende wijze werd verhaald hoe de monetaire en maatschappelijke toestanden vijf keer als het ware een tokentijdperk in het leven riepen en om welke redenen de tokens steeds weer na enige tijd verdwenen. Verder werden o.a. de volgende aspecten van de tokens behandeld: fabricage, distributie, tokenmeesters en -uitgevers, geldigheidsproblemen, etc. De lezing werd aanschouwelijk gemaakt door de beschrijving van vele tokens en afbeeldingen die de verteller uit eigen verzameling en die van kringleden had meegebracht. Voor de aanwezigen, jammer genoeg enigszins klein in aantal, een bijzonder interessante avond.

43e bijeenkomst — De decemberbijeenkomst werd dit jaar voor de derde maal gehouden ten huize van de voorzitter, de heer Koning. Er werd onderling gezellig over munten gesproken terwijl later op de avond de heer Koning een quiz presenteerde bestaande uit een gedicht waarbij steeds namen van munten op bepaalde plaatsen ingevuld moesten worden. Aan deze quiz waren prijzen verbonden evenals aan de hieropvolgende verloting.

44e bijeenkomst — Voor de januari-bijeenkomst werd een onderlinge ruilavond georganiseerd. De belangstelling hiervoor was matig.

45e bijeenkomst — Op 3 februari sprak prof. Berg-haus uit Münster op ironische wijze over de Duitse gedenkmunten van de laatste jaren. Sommige munten waren in zijn ogen uit kunstzinnig oogpunt bekeken pure kitsch, andere waren zeer goed geslaagd. Deze lezing, waarbij zeer veel gelachen werd om de spottende wijze waarop de kitsch munten werden gepresenteerd, was de eerste in het Rijksmuseum. Wij hopen dat dit ons vaste adres zal worden in de toekomst waar de lezingen gehouden kunnen worden.

46e bijeenkomst — Op 14 maart sprak de heer Evers, deskundige op het gebied van antieke munten, over vervalsingen van antieke munten en munten van de zeven Provinciën. Boeiend en in een prettig ritme werden de lichtbeelden van Cavino's, valse Cavino's, Beckers en moderne vervalsingen getoond.

47e bijeenkomst — Interne veiling op 11 april. Veel belangstelling voor deze veiling werd getoond. Opvallend is dat men op veilingavonden leden ziet die men anders nooit ziet. Het lijkt er soms op of deze

12. Justinianus I, 1/4 siliqua 527/565

13. Phocas, tremis 603-607

mensen alleen lid zijn voor de jaarlijks terugkerende veilingen!

48e bijeenkomst — Ruilavond op 18 mei. De leden raken kennelijk op elkanders doubletten uitgekeken. De belangstelling is werkelijk ver beneden peil.

49e bijeenkomst — Op 30 mei was er een gezamenlijke ruilavond van de kringen Kampen, Oost-Nederland en Twente. Het was gezellig druk en er was veel aanbod. De prijzen waren redelijk.

Kring Kampen
(Secr.: Wilhelminalaan 3, Kampen)

45e bijeenkomst op 8 mei 1972 — Deze bijeenkomst werd op verzoek van de heer P. J. Soetens van Amsterdam gehouden in het gemeentehuis van Kampen.

De spreker had als onderwerp gekozen: 'De muntslag van Kampen'.

B. en W. van Kampen had niet alleen de raadzaal voor deze lezing beschikbaar gesteld, maar ook was er een keurcollectie munten der Gemeente Kampen aanwezig. Op interessante wijze behandelde de spreker de muntslag van Kampen, die zich uitstrekte vanaf ± het jaar 1000 tot 1809. Er volgde een uitgebreide discussie. B. en W. van Kampen bood ons bovendien gratis een kopje koffie aan.

46 bijeenkomst op 12 juni 1972 — Deze vergadering — de laatste in dit seizoen — droeg een enigszins feestelijk karakter, ook al, doordat een tiental dames aanwezig waren.

Er werd een quiz gehouden op numismatisch gebied, waarvoor talrijke prijzen in de vorm van munten beschikbaar waren.

De traktatie liet niets te wensen over. Tot dekking van de onkosten werd een verloting gehouden, waarvoor de leden een serie aardige prijzen hadden beschikbaar gesteld.

Kring Amsterdam
(Secr.: Keizersgracht 448)

219e bijeenkomst op 12 januari 1972 —

Op deze druk bezochte avond debuteerde de heer W. K. de Bruijn te Utrecht, die op allercharmantste wijze zijn bevindingen rapporteerde betreffende zijn onderzoek naar 28 stuiver-stukken. Het succes was dermate groot, dat onmiddellijk verscheidene andere kringen in ons land de heer De Bruijn verzocht

hebben ook bij hen een dergelijke lezing te willen geven.

220e bijeenkomst woensdag 16 februari 1972 — De ons aller bekende heer H. J. van der Wiel te Gouda sprak over de munten van het Prinsdom Orange. De spreker belichtte op aangename wijze het ontstaan en verdere verloop van de muntslag aldaar en vertelde vele historische anekdotes. Het geheel werd nog eens verduidelijkt door vele munten en afbeeldingen.

221e bijeenkomst woensdag 15 maart 1972 — Deze bijeenkomst kenmerkte zich door een record-opkomst van de leden om het boeiende relaas aan te horen van onze Rijksmuntmeester de heer M. van den Brandhof. Met dia's en vele voorbeelden van munten en stempels in diverse stadia van fabricage werd de toehoorder op duidelijke wijze uitgelegd welke plaats het muntbedrijf in onze maatschappij inneemt en wat er precies voorafgaat voor wij een muntstuk in onze portemonnaie hebben. Na de pauze werden nog vele interessante vragen door de spreker beantwoord.

222ste bijeenkomst op woensdag 12 april 1972 — De heer B. W. Wagenaar hield een voordracht over 'Nederlandse ridderorden en eretekens', waarbij hij hun geschiedenis vanaf de oorsprong op zeer onderhoudende wijze deed herleven. Uit eigen verzameling werden veel interessante stukken getoond.

Kring Oost-Nederland
(Secr.: Arnhemsestraatweg 93 b, Rheden)

78e bijeenkomst op 28 maart 1972 — Voor een talrijk gehoor hield de heer A. G. van der Dussen uit Maastricht een ietwat speelse — ongewoon adjectief in deze kring — causerie rondom het thema 'De veldtocht van Napoleon in Egypte en de numismatische gevolgen hiervan'. Aansluitend was er gelegenheid tot aankoop van door spreker meegebrachte munten, waarvan door velen gebruik werd gemaakt.

79e bijeenkomst op 25 april 1972 — Dr. A. J. Bemolt van Loghum Slaterus sprak voor onze kring over 'Koning-Stradhouder Willem III en zijn tijd'. Op boeiende wijze belichtte spreker de mens en staatsman Willem III in zijn streven naar het bereiken van evenwicht in de machtsverhoudingen van het door godsdienstige tegenstellingen verscheurde Europa van die dagen. Aan de hand van

14. Leo V-Constantinus, milliaresia 813-820

15. Manuel II, klein zilver 1391-1423

talrijke schitterende penningen uit zijn verzameling maakte spreker zijn gehoor deelgenoot van vele episodes uit het leven van Willem, zijn verhouding tot de regenten, zijn huwelijk met Mary en zijn koningschap van Groot-Brittannië. Hij volgde de vorst aldus in zijn ontwikkeling van jonge, politiek sterk geëngageerde prins tot figuur van meer dan nationaal formaat. Ook de anecdote, in menig geval treffend door bekwame graveurs vastgelegd, kreeg in de voordracht een eervolle plaats. Een onvergetelijke avond!

Kring Groningen
(Secr.: Hertenlaan 63, Haren (Gr.))

141e bijeenkomst op 17 maart 1972 — Dr. W. G. Mook uit Haren sprak over het onderwerp 'Van Betaalmiddel tot Verzamelstuk'.

Aan de hand van vele prachtige stukken uit zijn verzameling vertelde de heer Mook op boeiende wijze over munten uit vele landen, geslagen als gewoon betaalmiddel en ter herdenking van een bijzondere gebeurtenis. Onder de laatstgenoemde groep komen soms stukken voor die meer op een penning lijken dan op een munt. Vaak worden ze dan ook als zodanig beschouwd.

142e bijeenkomst op 28 april 1972 — De heer L. S. Beuth uit 's-Gravenhage sprak over de komende (?) Europese munt en belichtte op de hem eigen wijze vele interessante aspecten van dit in een éénwordend Europa zo actuele vraagstuk.

143e bijeenkomst op 19 mei 1972 — Mevr. Prof. Dr. A. N. Zadoks-Josephus Jitta uit Groningen sprak over de Griekse muntkunst. De spreker vertelde op buitengewoon boeiende wijze, ook voor diegenen die geen Griekse munten verzamelen, over dit niet alleen numismatisch, maar ook kunsthistorisch zo interessante onderwerp. Vele dia's belichtten het belangwekkende betoog.

Kring Limburg

(Secr.: Bonnefantenstraat 4, Maastricht)

115e bijeenkomst op 27 november 1971 — Op deze bijeenkomst had een muntvenning plaats onder leiding van de heer A. van der Dussen, die vrij druk was bezocht.

116e bijeenkomst op 22 januari 1972 — Onder leiding van de wnd.-voorzitter werd een numismatische kien-avond gehouden, welke zeer geanimeerd is verlopen.

117e bijeenkomst op 26 februari 1972 — Op deze bijeenkomst werden door enkele leden kleine voordrachten gehouden over numismatische onderwerpen, daarna had een ruilbeurs plaats.

118e bijeenkomst op 25 maart 1972 — Op deze bijeenkomst werd verslag over 1971 uitgebracht door de secretaris en de penningmeester. Alhoewel het ledenaantal is gedaald door verschillende omstandigheden kon het afgelopen jaar niet als ongunstig worden beoordeeld.

119e en 120e bijeenkomst op 27 april en 25 mei 1972 — Op deze bijeenkomsten hadden uitsluitend ruilbijeenkomsten plaats, die vrij druk bezocht waren.

121e bijeenkomst op 22 juni 1972 — In een interessante voordracht vertelde de heer H. van der Dussen over de veldtocht van generaal Napoleon in Egypte. Deze voordracht werd toegelicht met een aantal penningen betrekking hebbend op deze veldtocht.

SPINK

Handelaren in munten en penningen
van alle tijden

*Uitgevers
van de „Numismatic Circular”
en andere toonaangevende werken
op numismatisch gebied*

*By appointment
to Her Majesty The Queen
Medallists*

SPINK & SON LTD

Gestig in 1666

*By appointment
to H.R.H. The Duke of Edinburgh
Medallists*

KING STREET, St. JAMES'S, LONDON S.W.1
ENGLAND

MONNAIES ET MÉDAILLES - JETONS - SCEAUX - DÉCORATIONS

LIBRAIRE NUMISMATIQUE

EXPERTISES

JULES FLORANGE & CIE

S.A.R.L. - Maison fondée en 1890

17, rue de la Banque - PARIS 2e - Tél. LOUvre 09-32 - R.C. 20475 B.

P. & P. SANTAMARIA

founded 1898

Piazza di Spagna, 35

00187 - ROMA - Italy

(Telephone: 6790416)

COINS

AND

MEDALS

Numismatic Publications

MUNTHANDEL „DE LEEUWENDAALDER”

(J. H. Evers)

Joh. van Oldenbarneveltlaan 92A, Den Haag
tel. (070) 55 10 07

INKOOP — VERKOOP
TAXATIES — ADVIEZEN

Geopend: wo., do., vr. van 13—18 uur, za. van 10—18 uur

MEVIUS & HIRSCHHORN INT.
AMSTERDAM

UTRECHTSESTRAAT 33

tel. 66990

Nederlandse en buitenlandse munten,
albums en grote sortering
numismatische literatuur.

UTRECHTSESTRAAT 115

tel. 238968

Bankbiljetten, gouden munten
en een zeer fraaie collectie
Romeinse munten.

Munten- en boekenlijst gratis op aanvraag

GALERIE DES MONNAIES SA

Bernth Ahlström

Avenue du Léman 34
1005 LAUSANNE-Suisse
tél.: 021-29 66 33/34

Case postale 1053
1001 LAUSANNE-Suisse

MONNAIES

MEDAILLES

Ventes aux enchères — Listes de prix illustrées

Für die deutschen und österreichischen Münzen sowie das Römisch-Deutsche Reich
wenden Sie sich bitte direkt an:

GALERIE DES MONNAIES GMBH

Schadowstrasse 71
4 DÜSSELDORF-Allemagne
Tel.: 211 / 36 38 26

MUNZEN

MEDAILLEN

A. G. VAN DER DUSSEN

Hondstraat 5, Maastricht
Tel: 04400-15119

Munten, Penningen, Eretekenen
en Numismatische Boeken

Prijslijsten worden op verzoek gratis toegezonden

ADOLPH HESS A.G., LUZERN

Haldenstrasse 5 - Telephon 224392

MÜNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MEDAILLES - COINS AND MEDALS

MAISON PLATT S.A.

49 Rue de Richelieu
PARIS I

MONNAIES — MÉDAILLES
JETONS — DÉCORATIONS
LIBRAIRIE NUMISMATIQUE
ANTIQUITÉS ARCHÉOLOGIQUES

LISTES s/DEMANDE

B. A. SEABY LTD.

MUNTEN EN PENNINGEN

Audley House, 10/11 Margaret Street, LONDON W1N 8AT

Uitgevers van:

"SEABY's Coin and Medal Bulletin" - Numismatische artikelen en prijslijsten, 14/— per jaar.

"Roman Coins and their Values" door H. A. Seaby, 1964 Edition, linnen band, 30/—.

"Standard Catalogue of British Coins", Vol I-England, gebrocheerd 14/—, linnen band £ 1.

"Greek Coins and their Values" gebrocheerd 16/—.

MUNTHANDEL HABETS

Munten
Penningen
Medailles

Van Anrooyst. 7.
Geleen
Tel.: 04494-7810

Boeken
Catalogi
Albums

Aanbiedingslijsten sturen wij op verzoek gratis.
Nederlands leverancier Coinholders en accessoires

MÜNZEN UND MEDAILLEN A.G.

Malzgasse 25 - BASEL

Onder leiding van Dr. Erich Cahn, Dr. Herbert Cahn, Pierre Strauss

Belangrijke voorraad munten en penningen uit alle tijdperken en landen
Maandelijks geïllustreerde prijslijsten, gratis op aanvraag

GERHARD HIRSCH

NUMISMATIKER

MÜNCHEN - 2 - PROMENADEPLATZ 10

ANKAUF

VERKAUF

VERSTEIGERUNGEN

Gouden Belegpenning

1672 — 28 augustus — 1972 Uitsluitend verkrijgbaar bij

Hofjuwelier FRANS BRUGSMA

Herestraat 60 — Groningen — tel. 050 - 180141

HANS M. F. SCHULMAN

NEW ADDRESS
25 WEST 45th STREET
NEW YORK, N.Y. 10036

THE MOST IMPORTANT FIRM FOR FOREIGN COINS
IN THE UNITED STATES

4—6 Auctions per year at the Waldorf-Astoria Hotel.

Subscriptions: \$ 5.00 per year for all our publications.

Tel: Mu-7-3145

WUI Telex: 62498

Cables: Numatics, N.Y.

Em. BOURGEY

Expert en Médailles auprès du

Tribunal Civil de la Seine

PARIS 9e

7, Rue Drouot

MONNAIES ET MÉDAILLES

**ISRAEL
GOVERNMENT
COINS
AND
MEDALS
CORPORATION
LTD.**

CURRENT COINS
COMMEMORATIVE COINS
STATE MEDALS

World wide subscriber service.

Write for the Company's colorful descriptive publications.

Head Office: 11, Keren Hayesod Street, Jerusalem, Israel.

JACQUES SCHULMAN N.V.

MUNTEN — PENNINGEN — ANTIQUITEITEN
EXPERTISES — VERKOOP — INKOOP — VEILINGEN

Keizersgracht 448

Tel. 23 33 80 - 24 77 21

Amsterdam

GIETPENNINGEN VAN KONINKLIJKE BEGEER

'SCHILDERSSERIE'

FRANCISCO DE GOYA

Modelé: R. C. Augustinus
Afm.: 80 mm
Brons gepatineerd
Oplage: 750 stuks
Prijs: f 45,-

REMBRANDT EN SASKIA

Modelé: Poi Dom
Afm.: 100 mm
Brons gepatineerd
Oplage: 750 stuks
Prijs: f 75,-

PICASSO

Modelé: André Bartels
Afm.: 85 mm
Brons gepatineerd
Oplage: 750 stuks
Prijs: f 55,-

Prijzen zijn incl. BTW.

Leden van de Vereniging voor Penningkunst ontvangen 10% korting.

*Koninklijke Begeer
Voorschoten*

Telefoon 01717-4500